

WWF

MARTIE

2017

(C) ADRIAN GRANCEA

PLAN DE ACȚIUNE PENTRU ZONELE DE SĂLBĂTICIE DIN CARPAȚII DE SUD-VEST

Rezumat (RO).....	3
1. Introducere	6
Viziune și obiective.....	7
Despre document	7
Organizarea documentului	8
2. Contextul internațional al dezvoltării durabile în Carpații de Sud-Vest	9
Dimensiunea naturală a Carpaților de Sud-Vest	9
Ariile protejate din regiune	11
Valorile asociate ariilor protejate din Carpații de Sud-Vest.....	15
Dimensiunea umană	19
Factori interesați – cine trebuie implicat în inițiativa pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest.....	20
Atitudinea factorilor interesați față de sălbăticie	23
3. Viziunea pentru dezvoltarea sustenabilă a zonei.....	24
Nevoia de conservare a naturii prin zone de sălbăticie	26
Oportunități, colaborare și antreprenoriat	27
Viziune și obiective.....	30
4. Identificarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest	31
Definirea zonelor de sălbăticie în contextul actual.....	33
Cum au fost identificate zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest?	35
Rezultate și discuții	37
Managementul zonelor de sălbăticie	42
5. Direcții strategice de acțiune pentru zonele de sălbăticie	45
6. Provocări majore	49
Implicarea stakeholderilor locali	49
Inovare prin colaborare.....	49
De la interese conflictuale la consens	49
Răbdare	50
Focus pe abordările sistemice	50

Evitarea mesajelor amestecate.....	51
7. Reflecții asupra viitorului inițiativei	53
Bibliografie	54
Rezumat (EN).....	55
Anexe (documente separate)	

Rezumat (RO)

„Planul de acțiune pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest” se dorește a fi un prim pas pentru o dezbatere legată de identificarea și desemnarea zonelor de sălbăticie, dar și un plan care să arate cum cele mai valoroase zone de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest pot fi protejate ca noi categorii de arii naturale protejate, pentru a asigura menținerea proceselor naturale în starea lor inițială, la o scară mai largă și pentru a crea, în același timp, oportunități și beneficii pentru comunitățile care trăiesc în vecinătatea acestor zone.

Documentul propune o viziune pentru dezvoltarea sustenabilă a acestei regiuni. Viziunea este aceea a unei rețele ecologice funcționale la nivelul Carpaților de Sud-Vest în care zonele de sălbăticie, ariile naturale protejate și coridoarele ecologice există pentru a proteja și îmbunătăți pe termen lung sănătatea ecosistemelor naturale și reziliența comunităților locale la provocările socio-economice. O astfel de abordare a conservării naturii la scară mare, fie prin prisma sălbăticiei, a peisajului, a rețelei ecologice de arii protejate ar putea fi făcută prin prisma schimbărilor climatice, ca beneficiu pentru comunitățile învecinate, care sunt vulnerabile socio-economic în fața acestora.

Iar pentru a transforma această viziune în realitate este nevoie de colaborare și de un proces participativ la care să ia parte un număr cât mai mare de factori interesați. Colaborarea între factorii interesați bazată pe un scop comun și o viziune împărtășită pentru conservarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest este esențială pentru a asigura succesul acestei inițiative.

Mai jos, sunt prezentate, pe scurt, principalele aspecte analizate și discutate în acest plan de acțiuni.

Dimensiunea naturală a Carpaților de Sud-Vest

Carpații de Sud-Vest reprezintă unul din puținele locuri din Europa în care oamenii se mai pot bucura de zone cu adevărat sălbatice, cu areale întinse neafectate de activitatea umană. Caracteristicile naturale din această zonă oferă condiții atât pentru păduri temperate luxuriante, cât și pentru pajiști alpine extinse. Zona găzduiește populații viabile de specii protejate emblematice de carnivore mari, precum ursul, lupul sau râsul, care joacă un rol important în menținerea unor ecosisteme sănătoase.

De ce un plan de acțiune pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest?

Deși Carpații de Sud-Vest dețin unele dintre cele mai întinse zone de sălbăticie din Europa, zone cu înalt grad de naturalitate, cu păduri virgine și cu un număr important de habitate și specii protejate, în momentul de față acestea nu sunt protejate în totalitate. Un minus al cadrului legislativ din România referitor la zonele de sălbăticie este lipsa unor criterii clare pentru identificarea și delimitarea acestor zone ca arii naturale protejate conform categoriei IUCN Ib. De aceea, această inițiativă dorește să acopere acest gol legislativ, demarând procesul de desemnare a zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest și dezvoltarea celor mai bune măsuri de management pentru aceste zone.

Valorile asociate ariilor protejate din Carpații de Sud-Vest

Ariile protejate și, implicit, zonele de sălbăticie au o valoare mare de conservare nu doar datorită ecosistemelor și biodiversității pe care le dețin, dar și pentru gama mare de beneficii și servicii ecosistemice directe sau indirecte pe care le furnizează societății și economiei locale, regionale și naționale. De exemplu, pădurile joacă un rol esențial în stabilizarea

versanților, evitarea alunecărilor de teren, controlul viiturilor și a inundațiilor sau reglarea calității aerului. De asemenea, prin valoarea lor socială, culturală și de recreere, zonele de sălbăticie oferă o oportunitate foarte bună de dezvoltare a serviciilor de ecoturism.

Dimensiunea umană

Documentul discută importanța laturei umane atunci când vine vorba de conservarea naturii și prezintă toate grupurile de factori interesați relevanți, care pot influența inițiativa pentru desemnarea zonelor de sălbăticie. Pentru desemnarea unor noi arii protejate precum zonele de sălbăticie din Carpați de Sud-Vest, implicarea tuturor factorilor interesați relevanți va contribui la o mai bună înțelegere a contextului și intereselor locale și regionale și, nu în ultimul rând, va contribui la stabilirea unui proces mai eficient pentru acceptarea și desemnarea acestor zone.

Definirea și identificarea zonelor de sălbăticie

Zonele de sălbăticie sunt guvernate de procese naturale, compuse din habitate și specii native, cu suprafețe compacte suficient de mari (>3000 ha) pentru a asigura funcționarea ecologică a proceselor naturale. Aceste zone sunt nemodificate sau doar puțin modificate de om și exclud activități umane cu impact major, așezări umane permanente, infrastructură sau alte modificări de origine antropică.

Rezultatele proiectului de analiză și cartare a zonelor de sălbăticie din Sud-Vestul Carpaților arată că principalul nucleu de sălbăticie, din punct de vedere al suprafeței, se regăsește în zona Munților Țarcu–Godeanu–Cernei, la intersecția Parcurilor Naționale Retezat și Domogled–Valea Cernei cu Situl Natura 2000 Munții Țarcu. Un al doilea nucleu de sălbăticie se află în zona centrală a Masivului Retezat, în cadrul Parcului Național Retezat, iar al treilea nucleu, de dimensiuni mai mici, se află în zona nordică a Munților Țarcu.

Direcții strategice de acțiune

Planul propune obiectivele și acțiunile necesare pentru a implementa o rețea ecologică funcțională la nivelul Carpaților de Sud-Vest, în care să fie incluse zonele de sălbăticie, ariile naturale protejate și coridoarele ecologice.

Cele 5 mari obiective propuse în acest plan de acțiune sunt:

- 1) Desemnarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest
- 2) Asigurarea unui management integrat pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, ca parte a rețelei ecologice regionale
- 3) Crearea unei atitudini pozitive față de zonele de sălbăticie în rândul populației locale, antreprenorilor și autorităților din zona Carpaților de Sud-Vest
- 4) Implicarea cu succes a stakeholderilor cheie într-un proces participativ legat de crearea și conservarea zonelor de sălbăticie
- 5) Toate oportunitățile de dezvoltare oferite de inițiativa de sălbăticie contribuie la reziliența socială, economică și a naturii asigurând prosperitatea comunităților locale.

1. Introducere

Ecosistemele sănătoase susțin societatea umană. Acestea oferă apă și aer curate, hrană, resurse naturale regenerabile și asigură prosperitatea celor care-și fac un mijloc de trai de pe urma pământului, pădurii, pășunii sau apei. Pe lângă aceștia beneficiază și oamenii de la orașe care caută experiențe în natură, produse naturale tradiționale, peisaje culturale și naturale valoroase sau unice. Dacă sunt gestionate cu grijă, aceste ecosisteme vor continua să susțină comunitățile generațiilor viitoare, iar oamenii de pretutindeni vor putea să se bucure în continuare de natura sălbatică.

Conservarea ecosistemelor naturale este esențială pentru un viitor durabil. Pentru cei dedicați acestui demers socio-ecologic conservarea este văzută drept un efort nobil, moral și cu o valoare intrinsecă, însă poate fi considerată costisitoare și de durată pentru cei care trebuie să se adapteze la schimbările necesare pentru utilizarea sustenabilă a resurselor naturale. Abordarea propusă pentru conservarea naturii în Carpații de Sud-Vest dorește să echilibreze nevoile de conservare pe termen lung a ecosistemelor naturale cu utilizarea durabilă a resurselor din această regiune a țării.

Intenția noastră este ca cele mai valoroase zone de sălbăticie să fie desemnate ca noi categorii de arii naturale protejate, pentru a permite menținerea proceselor naturale în starea lor inițială, pe suprafețe cât mai întinse. Pentru aceasta este important să căutăm acele modele de colaborare care să aducă o schimbare a modului în care ariile protejate, în general, și zonele de sălbăticie, în particular, sunt percepute, gestionate și utilizate astfel încât ecosistemele din zona Carpaților de Sud-Vest să rămână sănătoase, productive și reziliente.

Zonele de sălbăticie sunt acele zone relativ mari, puțin transformate antropic, cu o densitate redusă a populației umane și a infrastructurii, care nu sunt prielnice pentru dezvoltare în viitorul apropiat și sunt printre singurele zone unde mamiferele mari pot să supraviețuiască. Pe lângă valoarea intrinsecă pe care o posedă zonele de sălbăticie, valoare care justifică în totalitate nevoia de conservare a acestor zone, existența zonelor de sălbăticie influențează profund și calitatea vieții umane, oferind oportunități de recreere și relaxare, o valoare ridicată a peisajului și păstrarea unor specii inexistente în alte zone din Europa.

Motivația elaborării unui plan de acțiune pentru zonele de sălbăticie este bazată și pe faptul că zonele de sălbăticie nu sunt protejate în totalitate, acestea nefiind încă bine definite nici la nivel european și nici în cazul României, în particular.

Pentru asigurarea protecției și menținerii zonelor de sălbăticie, este nevoie de măsuri concrete, atât pentru adaptarea cadrului legislativ actual, cât și pentru administrarea și managementul acestora. Managementul zonelor de sălbăticie nu diferă mult de managementul parcurilor naționale, însă este recomandată non-intervenția în nucleele centrale și managementul adaptativ în zonele tampon și de tranziție. O parte dintre aceste măsuri legislative și de management al zonelor de sălbăticie sunt discutate și propuse în acest plan de acțiune, dar ele trebuie agreeate mai departe cu toți factorii interesați printr-un proces activ de consultare și colaborare.

Colaborarea pentru o inițiativă ambițioasă precum aceasta necesită un proces flexibil la care să ia parte un număr cât mai mare de factori interesați, deschiși la

învățare și inovare pentru soluționarea problemelor și schimbarea politicilor sau regulilor necesare conservării zonelor de sălbăticie.

Zonele de sălbăticie aduc o serie de beneficii prin serviciile pe care le furnizează, atât direct comunităților locale, cât și societății în general. Adoptarea unor obiective de dezvoltare durabilă care să permită maximizarea tuturor oportunităților pentru prosperitate și antreprenoriat poate sprijini comunitățile să se adapteze la noile schimbări și provocări propuse printr-un nou mod de utilizare a resurselor naturale din zonele de sălbăticie. Mai mult, promovarea prosperității bazate pe sustenabilitatea socială și de mediu poate reîntregi reziliența comunităților locale la provocările economice în continuă schimbare.

Viziune și obiective

Viziunea este aceea a unei rețele ecologice funcționale la nivelul Carpaților de Sud-Vest în care zonele de sălbăticie, ariile naturale protejate și coridoarele ecologice există pentru a proteja și îmbunătăți pe termen lung sănătatea ecosistemelor naturale și reziliența comunităților locale la provocările socio-economice.

Intenția acestei inițiative este de a desemna zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest și de a dezvolta cele mai bune măsuri de management pentru acestea și coridoarele ecologice care asigură o mai bună funcționalitate a ariilor protejate. Pentru desemnarea zonelor de sălbăticie este necesară implicarea factorilor interesați în procese active de colaborare astfel încât să se creeze o atitudine pozitivă în rândul populației locale, antreprenorilor și autorităților cu privire la sălbăticie. Nu în ultimul rând, unul dintre obiectivele inițiativei este ca toate oportunitățile de dezvoltare să contribuie la reziliența socială, economică și a naturii astfel încât să fie asigurată prosperitatea comunităților locale.

Definirea unei metodologii pentru desemnarea coridoarelor ecologice care să conecteze real ariile protejate și să asigure continuitatea ecologică, face obiectul unui alt studiu aflat în curs de elaborare, cu implicarea factorilor interesați.

Despre document

Prezentul document propune o viziune asupra dezvoltării rețelei de arii protejate din Carpații de Sud-Vest și obiective care pot duce la schimbarea dorită pentru conservarea zonelor de sălbăticie. Fundamentul elaborării acestui document nu este o analiză detaliată a situației existente din punct de vedere social, economic și natural, din acest motiv elementele descrise au un grad ridicat de generalitate.

În acest sens, documentul se plasează mai mult în sfera definirii și exemplificării domeniului de acțiune al zonelor de sălbăticie ca noi categorii de arii de protecție și a modalității de identificare a acestora (de tipul “scoping” pentru procesele viitoare de planificare). O primă versiune a acestui document a fost elaborată de experți în domeniul ariilor protejate ai WWF România și EPC Consultanță de Mediu care au propus metodele și abordarea pe baza celor mai recente cunoștințe din domeniu și a experienței lor. Ulterior, documentul a fost regândit de consultanții de la Invisible Nature pe baza informațiilor puse la dispoziție de beneficiar și a consultărilor cu echipa WWF, pentru a valida forma actuală a planului de acțiune. Pe parcursul elaborării acestui document au fost realizate consultări cu specialiștii administrațiilor ariilor protejate din regiune și experți

din domeniul conservării biodiversității. Ținând cont că aplicabilitatea acțiunilor propuse este dată de gradul și modul de implicare al mai multor grupuri de factori interesați, este necesar un proces participativ și o colaborare cu toți actorii cheie pentru a asigura impactul scontat și sustenabilitatea rezultatelor pe termen lung.

Nu în ultimul rând, acest document se dorește a fi un prim pas pentru a prezenta câteva dintre argumentele pentru protejarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, dar și pentru a deschide o dezbatere pentru identificarea și desemnarea altor zone de sălbăticie în România. În acest sens, planul de acțiune propus este un document viu care trebuie actualizat pentru a include idei și informații necesare pentru clarificarea tuturor intereselor și dezvoltarea celor mai bune acțiuni pentru dezvoltarea durabilă locală bazată pe conservarea unor ecosisteme sănătoase în Carpații de Sud-Vest.

Acest document a fost elaborat cu sprijinul financiar oferit prin Programul de Cooperare Elvețiano–Român în cadrul proiectului „Sălbăticia din Carpați, bogăție pentru oameni”, implementat de către WWF România.

Organizarea documentului

Capitolul 2 prezintă contextul conservării naturii în Carpații de Sud-Vest și subliniază atuurile și provocările din această regiune Carpatică din punctul de vedere al biodiversității, al atitudinii stakeholderilor față de sălbăticie, dar și al resurselor necesare pentru o administrare regională a zonelor de sălbăticie.

În capitolul 3 sunt discutate principalele amenințări și oportunități pentru protejarea și conservarea biodiversității și a proceselor naturale pe suprafețe întinse în Carpații de Sud-Vest. Capitolul oferă o viziune pentru dezvoltarea durabilă și conservarea zonelor de sălbăticie și introduce obiectivele majore pentru desemnarea zonelor de sălbăticie.

Capitolul 4 definește conceptul de sălbăticie și prezintă succint modalitatea de identificare a acestor zone conform criteriilor de sălbăticie propuse în contextul Carpaților de Sud-Vest. Aceste rezultate sunt apoi discutate împreună cu cele mai bune soluții pentru managementul zonelor de sălbăticie.

Principalele direcții strategice de acțiune pentru desemnarea zonelor de sălbăticie și managementul acestora sunt prezentate în capitolul 5, iar cele mai mari provocări pentru atingerea obiectivelor sunt subliniate în capitolul 6, astfel încât acțiunile propuse să producă rezultatele dorite la scara regională fără a fi afectată colaborarea cu stakeholderii (factorii interesați) implicați în desemnarea și conservarea zonelor de sălbăticie identificate.

Ultimul capitol dorește să stabilească întrebările cheie pentru succesul acțiunilor strategice care trebuie dezbătute pentru colaborările viitoare în managementul zonelor de sălbăticie. O serie de anexe prezintă în detaliu metodele și criteriile folosite pentru identificarea zonelor de sălbăticie, hărți, tabele și alte aspecte tehnice, specifice domeniului conservării biodiversității.

3. Contextul internațional al dezvoltării durabile în Carpații de Sud-Vest

Regiunea Carpaților este unică și excepțională din punct de vedere al biodiversității florei și faunei, cu cele mai importante păduri montane ale continentului și cu populații numeroase și valoroase de mamifere mari, în special carnivore (Toader și colab., 2004). Importanța naturală deosebită și diversitatea culturală a acestei regiuni la nivelul Europei au dus la adoptarea Convenției Carpatice (Convenția Cadru pentru Protecția și Dezvoltarea Durabilă a Carpaților, 2003) de către șapte state care împart lanțul carpatic. Viziunea acestor state pentru regiunea carpatică este de a promova măsuri cuprinzătoare care să garanteze protecția și dezvoltarea sustenabilă a Carpaților. Obiectivul pe termen lung al Convenției este acela de a stabili o rețea regională, fundamentată din punct de vedere științific și reprezentativă de arii protejate sustenabile, corect administrate prin participarea comunităților locale astfel încât să furnizeze beneficii sociale și economice pe termen lung (UNDP, 2012).

Dimensiunea naturală a Carpaților de Sud-Vest

Circa 55% din întreg lanțul Carpatic se regăsește în România, iar unele dintre cele mai compacte zone muntoase se află în extremitatea de sud-vest a Carpaților românești. Această zonă (Figura 1) cuprinde masivul muntos al Banatului (mai puțin M-ții Dognecei), situat între defileul Dunării și culoarul Timiș-Cerna și grupa Munților Țarcu–Retezat–Godeanu–Cernei. Aici natura este încă liberă să se arate turiștilor cum este ea de milenii, cu peisaje și animale sălbatice de mult dispărute în alte părți ale Europei. Mare parte din această zonă a Carpaților de Sud-Vest se vizitează doar cu rucsacul în spate, fiindcă nu există telecabine sau șosele alpine, iar drumurile forestiere nu pot străbate masivele muntoase cu pante abrupte. Cine călătorește aici nu poate uita sentimentul de sălbăcie dat de întinderea imensă de natură intactă din aceste masive muntoase.

Pe bună dreptate, aceasta este considerată cea mai întinsă zonă de sălbăcie din Europa, o zonă cu înalt grad de naturalitate, cu păduri virgine și cu un număr important de habitate și specii protejate. Caracteristicile naturale din această zonă oferă condiții atât pentru păduri temperate luxuriante, cât și pentru pajiști alpine extinse care găzduiesc specii protejate emblematice ale Munților Carpați. Printre aceste specii se numără și carnivorele mari, precum ursul, lupul, râsul, care joacă un rol important în menținerea unor ecosisteme sănătoase în această parte a Carpaților din România.

Naturalitatea acestei regiuni carpatice este dată de prezența unor areale neafectate de activitatea umană, de densitatea redusă a drumurilor și clădirilor în majoritatea masivelor muntoase și de densitatea populației rurale mult îmbătrânite, fapt care se reflectă într-o accesibilitate redusă și un impact redus asupra zonelor naturale, încă intacte, din Carpații de Sud-Vest. Gradul de naturalitate al acestei regiuni carpatice diferă de de la un masiv muntos la altul și este influențat și de extinderea mare a pădurilor

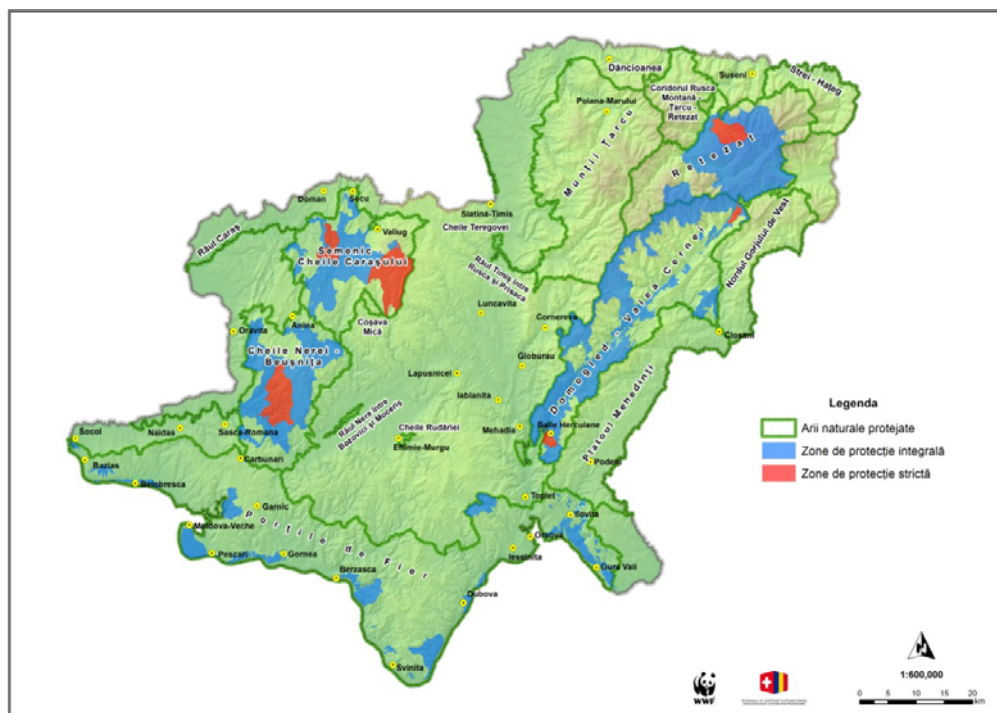

Figura 1: Localizarea ariilor naturale protejate existente în Carpații de Sud-Vest

care păstrează încă caracteristicile ecosistemelor naturale (structura, compoziția și procesele naturale din aceste păduri) dar și de prezența unor populații viabile de specii autohtone (urs, lup, râs, speci de plante, etc) în forma lor naturală, din punct de vedere al distribuției și densității.

Asemenea ecosisteme de păduri prezente în Carpații de Sud-Vest constituie peisaje forestiere intacte și formează în mod natural un mozaic de ecosisteme relativ sau complet neafectate de activitățile antropice, alături de pajiști, stâncării, ape repezi. Carpații din Sud-Vestul României adăpostesc și una din cele mai mari suprafețe de păduri virgine din Europa, mai exact 18075 ha de pădure virgină propuse pentru a fi incluse în lista patrimoniului mondial UNESCO.

Aceste păduri virgine s-au format și dezvoltat exclusiv sub acțiunea factorilor naturali și fără nicio influență antropică directă sau indirectă asupra dinamicii proceselor naturale. Cu un grad de naturalitate dat de compoziția și distribuția naturală etajată a speciilor de arbori, pădurile virgine se remarcă printr-o biodiversitate mare, sol nealterat, prezența lemnului mort, dar și prin prezența frecventă a arborilor cu vârstă aproape de limita longevității. Mărimea suprafețelor pădurilor virgine și disponerea compactă ce asigură autoreglarea și perpetuarea naturală a ecosistemului forestier sunt argumente pentru protejarea acestora.

Toate aceste elemente au stat la baza desemnării de zone naturale protejate încă de la începutul secolului XX când au fost făcute primele demersuri pentru stabilirea unor arii protejate în această regiune carpatică.

Arile protejate din regiune

Bogăția și diversitatea elementelor naturale din această zonă au fost recunoscute în 1935 prin stabilirea unui regim de protecție și înființarea Parcului Național Munții Retezat “având menirea să păstreze fauna și flora naturală, cu totul ferită de orice amestec al omului sau animalelor sale domestice” (Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 593/1935). Astăzi, legislația și managementul parcului asigură conservarea și protecția atât a biodiversității existente aici, cât și a elementelor naturale unice, precum circurile și căldările glaciare cu microrelief etajat, morene și lacuri glaciare, văi în trepte modelate de ghețari.

Protecția unor ecosisteme intacte, precum cea realizată în Munții Retezat acum un secol, este considerată cea mai eficientă cale pentru conservarea diversității biologice a speciilor sălbatice. Majoritatea specialiștilor din domeniul conservării biodiversității, și nu numai, consideră că înființarea de arii protejate prin mijloace legale este ultima soluție de conservare a speciilor sălbatice, deoarece nu deținem resursele și cunoștințele pentru a menține în captivitate decât o mică parte a acestora (Primack și colab., 2008). Astfel o arie protejată este formată dintr-un teritoriu terestru, marin sau subteran, destinată în special protecției și conservării diversității biologice, a resurselor naturale și culturale asociate, prin mijloace legale sau prin alte mijloace (IUCN, 1994).

Preocuparea pentru declararea de arii protejate prin mijloace legale, guvernate de legi și regulamente care permit intervenții diferențiate pentru utilizarea comercială a resurselor, utilizarea tradițională pentru comunitățile locale și utilizarea pentru recreere, s-a intensificat și în România. În ultimii 20 de ani țara noastră a trecut printr-un proces profund de restructurare a rețelei naționale de arii protejate, în special sub impactul direct al aderării la Uniunea Europeană.

În Carpații de Sud-Vest au fost astfel declarate încă trei parcuri naționale (Cheile Nerei–Beușnița, Domogled–Valea Cernei și Semenic–Cheile Carașului) și trei parcuri naturale (Porțile de Fier, Geoparcul Dinozaurilor Țara Hațegului și Geoparcul Platoul Mehedinți) la care se adaugă un număr de 22 de situri de importanță comunitară la nivel European, denumite situri Natura 2000.

Toate aceste arii protejate au fost desemnate conform categoriilor IUCN și directivelor europene (Directiva Habitare și Directiva Păsări). Scopul constituirii rețelei Natura 2000 de către Comisia Europeană nu este doar unul de protecție/conservare a biodiversității, ci și acela de a contribui la întărirea pilonului Mediu, considerând că biodiversitatea și sistemele naturale sunt extrem de importante, chiar critice, ca sisteme suport pentru dezvoltarea sistemului socio-economic (MMAP, 2014).

La modul general, desemnarea ariilor protejate a ținut cont de:

- ecosistemele și comunitățile biologice și valoarea ridicată pentru conservare a speciilor și habitatelor țintă întâlnite în Carpații de Sud-Vest (unicitatea speciilor și habitatelor sau a ecosistemelor și peisajului);

- vulnerabilitatea speciilor (specii listate ca fiind în pericol de extincție conform unor regulamente Europene, internaționale sau naționale);
- valoarea economică mare a acestora pentru populație (în special în cazul parcurilor);
- îndeplinirea unor indicatori ai diversității biologice pe zone biogeografice (în special pentru siturile Natura 2000).

Ariile protejate din Carpații de Sud-Vest (Figura 1) acoperă o mare parte a teritoriului, fapt care constituie un avantaj atât pentru conservarea speciilor și habitatelor prioritare din zonele biogeografice alpine și continentale, cât și pentru dezvoltarea durabilă a regiunii. Chiar dacă ariile protejate acoperă o mare suprafață în Carpații de Sud-Vest, obiectivele de conservare și protecție a acestora diferă în funcție de tipul ariei protejate și statutul lor legal, istoricul înființării, caracteristicile individuale și chiar de structura de management. Nivelul și tipul de management necesar fiecărei arii protejate este determinat pe baza obiectivelor de conservare dar și a contextului social al acesteia (Primack și colab., 2008). Parcurile naturale și siturile Natura 2000 sunt cele mai complexe din punct de vedere al obiectivelor de atins, deoarece au printre obiectivele prioritare și dezvoltarea durabilă. Drept urmare, aceste arii protejate pot deveni modele viabile pentru dezvoltare durabilă, dacă sistemul lor de management este clădit pe pilonii dezvoltării durabile (MMAP, 2017).

Pentru administrarea parcurilor naționale și naturale, și implicit a siturilor Natura 2000 suprapuse acestora, resursele fizice, umane și financiare necesare activităților de management sunt asigurate de ROMSILVA. Totuși, aceste resurse nu sunt suficiente pentru aplicarea unor măsuri active de gestionare a patrimoniului natural pe teritoriul parcurilor, fondurile fiind alocate în general strict pentru administrare (ex. acte de reglementare, pază, personal). Aplicarea unui management proactiv este limitată astfel la proiecte extrabugetare finanțate din fonduri europene prin eforturile echipei administrative a fiecărui parc. Când resursele financiare pentru implementarea măsurilor active de conservare sunt disponibile, acestea sunt destinate obiectivelor de management specifice fiecărei arii protejate, fără a permite un management integrat al speciilor cu necesități ecologice care depășesc limitele administrative ale parcurilor (ex. migrarea speciilor mari de mamifere).

În ceea ce privește siturile Natura 2000 care nu se suprapun peste parcurile naționale sau naturale, situația este una diferită. O parte din siturile Natura 2000 din această zonă nu au planuri de management sau structuri active de gestionare a zonelor naturale protejate și/sau nu beneficiază de venituri stabile pentru activitățile de administrare și conservare. Situl Natura 2000 Munții Țarcu este un exemplu în acest sens, unde o suprafață de aproximativ 58,000 ha nu beneficiază de măsuri concrete de management sau resurse pentru conservarea biodiversității.

Managementul integrat al speciilor și habitatelor sau al serviciilor ecosistemelor nu este posibil a fi realizat la scara Carpaților de Sud-Vest și din cauza diferențelor dintre metodele de colectare a datelor ale diferitelor entități care gestionează resursele naturale ale regiunii (ex: direcțiile silvice, administratorii fondurilor de vânătoare, administrațiile parcurilor).

Astfel, colaborarea prin combinarea informațiilor într-un mod util pentru un management integrat care să sprijine și dezvoltarea durabilă a regiunii devine dificilă și consumatoare de timp, mai ales între instituții/organizații care au sisteme diferite de gestionare, cu obiective și priorități diferite. Astfel de colaborări se pot realiza în cadrul unor proiecte comune, ce presupun măsuri de management comune pentru aceleași tipuri de specii sau habitate, pentru comunicare, dezvoltare comunitară sau recreere.

În cazul parcurilor naționale dezvoltarea durabilă nu este un obiectiv prioritar, în special în zonele de protecție integrală sau în rezervațiile științifice. Acestea sunt considerate zone sălbatice ce constituie de obicei “nucleul” parcului în jurul căruia se stabilesc zone tampon și zone de tranziție spre limita externă a parcului. Faptul că aceste zone nu contribuie direct la dezvoltarea socio-economică datorită limitării activităților umane nu înseamnă că zonele de protecție strictă și integrală (de obicei zonele cele mai sălbatice) din parcuri nu au un rol în dezvoltarea regională a Carpaților de Sud-Vest. Zonele de protecție strictă și integrală contribuie la menținerea biodiversității ca resursă pentru servicii de mediu importante pentru societate și la menținerea valorilor naturale și culturale, inclusiv a peisajului, care asigură baza dezvoltării durabile a regiunii. De exemplu, în contextul dezvoltării ecoturismului și activităților de recreere în aer liber, aceste zone sălbatice sunt o atracție și devin resurse importante pentru anumite sectoare, care contribuie la rândul lor la dezvoltarea durabilă.

Din punct de vedere social, ariile protejate se confruntă cu conflicte generate de pagubele provocate de fauna sălbatică și nemulțumirea proprietarilor de terenuri (ex: pădure, arabil, livezi) față de restricțiile impuse în anumite zone ale ariilor protejate (acolo unde o asemenea zonare există). De cele mai multe ori conflictele apar atunci când se doresc anumite investiții locale și regionale care nu sunt permise din cauza impactului asupra speciilor și habitatelor. În siturile Natura 2000 activitățile care pot afecta starea de conservare a habitatelor și speciilor pentru care a fost desemnat situl trebuie supuse procedurii de evaluare adecvată (biodiversitate) și în unele cazuri și procedurii de evaluarea a impactului asupra mediului. În cazul în care nu se găsesc soluții de minimizare a impactului asemenea activități economice nu sunt în general permise.

Administratorii și custozii ariilor protejate au o implicare și participare reduse în procesul de planificare a dezvoltării durabile a administrațiilor locale sau regionale. Pe de altă parte, măsurile de conservare specifice speciilor și habitatelor, care fac obiectul conservării în ariile protejate, nu sunt analizate și reflectate corespunzător în documentele de dezvoltare locală și regională. Mai mult, beneficiile aduse de păstrarea unor ecosisteme sănătoase prin protejarea unor zone largi de natură intactă nu sunt identificate în nicio etapă a procesului de planificare strategică a dezvoltării locale și regionale sau în elaborarea planurilor de management ale ariilor protejate. Toate aceste aspecte ale planificării teritoriale denotă o analiză necorespunzătoare a situației problemelor locale și regionale legate de ariile protejate, ca instrument prioritar de conservare a biodiversității

dar și ca pilon esențial al dezvoltării durabile a regiunii Carpaților de Sud-Vest.

Aceste provocări sociale și resursele disponibile administrării parcurilor și siturilor Natura 2000 constituie unul dintre punctele slabe ale sectorului de arii protejate din Carpații de Sud-Vest. În acest context, administratorii și custozii sunt preocupați cu problemele legate de creșterea fondurilor, dezvoltarea de planuri de management și “negocierea” utilizării resurselor de către comunitățile locale, și mai puțin preocupați să contribuie la protecția integrată a proceselor naturale pe suprafețe mari sau a coridoarelor de migrație a faunei sălbatice, printr-un proces activ de administrare regională a rețelei de arii protejate.

Zonele de sălbăticie reprezintă o altă modalitate pentru protecția organismelor și menținerea variabilității genetice, pentru menținerea proceselor naturale în starea lor inițială, pentru a putea avea exemple reprezentative de comunități biologice pentru studii științifice, educație și pentru asigurarea serviciilor de mediu. Acestea sunt zone extinse puțin transformate antropic, cu o densitate redusă a populației umane și a infrastructurii, care nu sunt prielnice pentru dezvoltare în viitorul apropiat și sunt printre singurele zone unde mamiferele mari pot să supraviețuiască. Din cauza informațiilor limitate, precum date asupra distribuției speciilor și mișcării acestora în regiune, dar și a lipsei unui management integrat al ariilor protejate din Carpați de Sud-Vest, asemenea zone de liniște sau de mișcare pentru specii nu sunt identificate ca zone potențiale pentru conservarea patrimoniului natural care să contribuie activ la obiectivele de protecție a Carpaților de Sud-Vest.

Zonele de sălbăticie sunt astfel importante pentru că protejează structura și funcțiile multor tipuri de habitate și speciile caracteristice acestora care sunt de importanță conservativă la nivelul Uniunii Europene, și deci protejate prin rețeaua Natura 2000. Astfel, zonele de sălbăticie au o importanță potențială pentru asigurarea statutului favorabil de conservare a unui număr mare de specii și habitate de interes comunitar.

O slăbiciune a cadrului legislativ din România referitor la zonele de sălbăticie este lipsa unor criterii clare pentru identificarea și delimitarea acestora ca arii naturale protejate conform categoriei IUCN Ib. Există o singură mențiune a zonelor „sălbatice” în cadrul OUG 57/2007, în Articolul 22 (2), conform căruia aceste zone sunt înțelese nu ca zone de sălbăticie, a căror scară spațială este mare (>10.000 ha), ci ca „zone sălbatice”, fără a avea menționată o scară spațială necesară pentru delimitare.

Astfel, sunt prezente la nivelul României o multitudine de „zone sălbatice” cu dimensiuni mici, care acoperă doar o suprafață redusă la nivel național. OUG 57 se concentrează pe ariile naturale protejate delimitate și stabilite din punct de vedere legislativ, în special cele incluse în rețeaua Natura 2000. Deși în legislație este prevăzută o zonare internă a parcurilor naționale și naturale, unde sunt menționate zonele nucleu ca zone unde intervenția antropică este minimă, niciun criteriu pentru delimitarea zonelor de sălbăticie nu este menționat (Guvernul României, 2007).

Valorile asociate ariilor protejate din Carpații de Sud-Vest

Beneficiile pe care oamenii le obțin din natură sub formă de bunuri și servicii oferite de către ecosistemele naturale și semi-naturale sunt cunoscute sub denumirea generică de servicii ecosistemice. Din perspectiva economică toate resursele naturale au o valoare economică care poate fi directă sau indirectă (Primack și colab., 2002). Valoarea economică directă este atribuită resurselor considerate bunuri sau servicii cu beneficii cuantificabile și care au o valoare pentru consum sau un preț de producție dat de piață. Valoarea economică indirectă a resurselor naturale se referă la acele valori care pot genera beneficii economice fără a utiliza direct resursa și sunt în general valori intrinseci (existențiale) neconsumabile (ex: valoarea estetică, valoarea pădurii pentru specii, care se pot valorifica prin recreere, valoarea educativă etc.).

Este important să se înțeleagă faptul că până la urmă toate valorile sociale și naturale atribuite unei resurse pot fi integrate în categoria valorilor economice indirecte, întrucât fiecare atribut descris ca și valoare socială sau naturală are impact asupra mediului nostru de viață, generând mai mult sau mai puțin beneficii măsurabile. Ariile protejate sunt valoroase nu numai datorită ecosistemelor și biodiversității prezente aici, dar și pentru gama mare de beneficii directe sau indirecte pe care le furnizează societății și economiei locale, regionale și naționale. Pentru a putea identifica valorile asociate ariilor protejate din Carpații de Sud-Vest este important să se identifice valoare economică directă și valoarea socială și ecologică (valorile economice indirecte).

Serviciile ecosistemice nu sunt beneficii. Pentru producerea beneficiilor este necesară și contribuția componentelor capitalului antropic. Serviciul recreațional este frecvent considerat un serviciu al ecosistemului, deși pentru manifestarea lui este necesară și existența infrastructurii de transport și cazare, care sunt componente ale capitalului antropic. Ținând cont de aceste restricții, serviciile sunt identificate și grupate în raport cu beneficiile pe care le produc.

Cuantificarea acestor beneficii economice directe și indirecte la nivelul unor ecosisteme sau zone mari precum cele ale ariilor protejate nu este un demers simplu, căci natura acționează pe paliere multiple furnizând o gamă largă de beneficii. Cel mai adesea serviciile ecosistemice furnizate societății sunt clasificate în patru categorii majore și anume:

Servicii de producție – sunt reprezentate de capacitatea ecosistemelor de a furniza diferite resurse materiale precum: alimente pentru oameni și animale, fibre, combustibili, apă potabilă, minereuri, agregate, fructe etc. Aceste beneficii sunt, de regulă, primele asupra cărora se opresc oamenii, de unde și preocuparea pentru exploatarea lor.

Servicii de reglare – sunt reprezentate de capacitatea ecosistemelor de a influența și regla procesele naturale: reglarea climei, a calității și cantității de apă, protecție împotriva vântului, stabilizarea alunecărilor de teren etc. Zonele naturale îndeplinesc astfel de funcții care, în anumite condiții, se dovedesc a fi vitale pentru securitatea oamenilor. De exemplu, pădurile

joacă un rol esențial în stabilizarea versanților, reglarea alunecărilor de teren, reglarea viiturilor și a inundațiilor, reglarea calității aerului sau bariere în calea vântului și a înzăpezirilor.

Servicii de suport – reprezintă toate acele avantaje indirecte ce derivă din faptul că ecosistemele furnizează condițiile necesare pentru manifestarea altor beneficii: furnizarea de substrat pentru diversitatea biologică, spațiu adecvat pentru activitățile umane, asigurarea heterogenității abiotice etc.

Servicii culturale – reprezintă beneficiile non-materiale oferite de ecosisteme. În această categorie intră, spre exemplu, valoarea istorică a anumitor zone naturale, valoarea estetică a peisajului, valoarea turistică sau valoarea spirituală generată de localizarea în ariile naturale a unor activități și simboluri religioase. Nu în ultimul rând, avem aici valoarea identitară a anumitor zone naturale devenite simbol pentru comunitățile locale.

În ariile protejate, resursele naturale sunt sau ar trebui să fie preponderent gestionate din perspectiva valorii lor intrinseci, nemăsurabile, greu de cuantificat prin indicatori economici sau sociali. Tocmai din acest motiv, în strategiile de dezvoltare locale, regionale, naționale sau europene se accentuează din ce în ce mai mult importanța speciilor și habitatelor pentru menținerea unor ecosisteme sănătoase, pe suprafețe care să permită dezvoltarea unor procese naturale și a unui mediu de viață nealterat pentru specii. În planurile de management ale ariilor protejate aceste ecosisteme sănătoase sunt delimitate ca zone neutilizabile alături de alte zone cu utilizare redusă a resurselor naturale, asigurându-se astfel păstrarea acestor valori economice indirecte de care beneficiază societatea.

Valorile asociate ariilor protejate sunt prezentate succint în Tabelul 1 și sunt date de tipurile de resurse naturale care există pe teritoriul acestora, însă lista este una generală care trebuie detaliată prin recunoașterea a cât mai multor valori în urma discuțiilor cu stakeholderii. Recunoașterea acestor valori ajută și la identificarea intereselor finale de către toți factorii interesați, fapt ce contribuie la identificarea soluțiilor pentru satisfacerea acestor interese sau chiar colaborări și aflieri surprinzătoare între stakeholderi cu interese similare. Recunoașterea tuturor valorilor oferă un răspuns și la o serie de întrebări cheie pentru colaborarea cu stakeholderii, precum (Borrini-Feyerabend și colab., 2013):

- Cine beneficiază de aceste valori?
- Cine are responsabilitatea menținerii lor?
- Care cultură este importantă și cine beneficiază de pe urma conservării acestor valori sociale?
- Cum sunt luate deciziile pentru păstarea sau promovarea anumitor valori în detrimentul altora?
- Care sunt amenințările la adresa acestor valori?

Mai mult decât recunoașterea valorilor ariilor protejate, este importantă înțelegerea de către toți factorii interesați a legăturilor de condiționalitate dintre diferitele tipuri de valori și relațiile de influență dintre valorile diferitelor sectoare. Spre exemplu, majoritatea valorilor economice ale

sectorului vânătoare sunt menținute doar dacă o serie de valori ecologice sunt conservate, precum spații de liniște pentru faună, ecosisteme sănătoase, dinamica naturală a populațiilor, coridoare de migrație pentru specii etc. Valoarea economică a sectorului de silvicultură influențează la rândul ei valorile economice și sociale ale sectorului de vânătoare.

Prezentarea corectă a valorilor și pe cât posibil a beneficiilor, respectiv o bună înțelegere a valorilor directe și indirecte ale ecosistemelor naturale, este utilă nu numai procesului de desemnare de noi categorii de arii protejate, dar și procesului de dezvoltare durabilă din Carpații de Sud-Vest.

Tabelul 1: Valorile asociate ariilor protejate (adaptare după MMSC, 2014)

Sectorul	Valoarea economică	Valoarea socială	Valoarea ecologică
Sectorul silvicultură	Lemn, materiale de construcții; Industria alimentară (fructe de pădure, plante medicinale, ciuperci); Faună de interes cinegetic; Biochimicale;	Recreere; Peisaje forestiere intacte; Păduri virgine; Valoare culturală (peisaje mozaicate) și importanță spirituală; Lemn de foc, pentru construcții; Locuri de muncă în industria lemnului; Sursă de venit pentru culegătorii de fructe și ciuperci	Mediu de viață pentru specii; Menținerea echilibrului ecologic; Asigură servicii de mediu (retenția apei, controlul eroziunii, purificarea aerului, stocare de CO ₂); Procese naturale
Agricultură (pajiști alpine, pășuni, livezi, arabil)	Furaje, sursă de energie alternativă și îngrășământ; Pante cu valoare economică; Turism; Fructe; Biochimicale; Polenizare	Peisaj cultural mozaicat (pajiști); Valoare culturală (cosit, transhumanță); Agro-biodiversitate (soiuri specifice locale)	Retenție apă; Hrană animale sălbatice; Habitat importante pentru biodiversitate (păsări, plante); Coridoare ecologice; Protecția solului; Retenție CO ₂ Menținerea vieții; Habitat acvatice; Reglare hidrologică; Reglarea topoclimatului; Pietrișul din râuri este microhabitat pentru pești; Coridor ecologic; Stocarea CO ₂ ; Reglarea eroziunii; Purificare apă (zone umede)
Sectorul apă	Alimentare cu apă; Agricultură; Sursă de hrană (pești, raci, etc.); Acvacultură/piscicultură; Pesuit sportive; Stuf, lemn; materiale de construcții (nisip, pietriș); Hidroenergie	Recreere; Valoare peisagistică (relief specific – cascade, ape repezi, relief carstic, etc); Valoare culturală (răchită/salcie pentru meșteșuguri); Retenție aluviuni; Protecție împotriva inundațiilor (zone umede) și furtunilor;	
Vânătoare	Resursă alimentară;	Locuri de muncă	Menținerea și

Arii protejate (în plus față de cele de mai sus)	Turism cinegetic & științific și de recreere; Industria pielăriei, îmbrăcăminte, încălțăminte etc. Comerț cu animale simbolice; Branduri locale;	directe (în gestionarea fondului cinegetic) sau indirecte (în turism, ghidaj, etc); Valori culturale – tradiționale; Evenimente culturale cu valoare pentru locuire; Simbolistică istorică	echilibrarea structurilor populațiilor de animale sălbatice; Menținerea structurii funcționale a piramidei trofice; Ecosisteme sănătoase, echilibrate; Dinamica naturală a populațiilor; Fond genetic pentru biodiversitate;
	Destinații turistice; Branduri cu valoare pentru sectoare economice conexe; Utilizarea mediului natural în cărți, filme, documentare, arhitectură, publicitate); Apă curată la nivel local/regional; Reziliență economică;	Păstrarea valorilor culturale și identității locale (ex. Țara Bârsei, Banatul); Recreere; Reziliență socială; Suport pentru dezvoltarea durabilă;	Menținerea proceselor naturale și serviciilor de mediu; Menținerea peisajelor cu valoare ridicată pentru conservare; Reziliență ecologică
	Zone de sălbăticie (în plus față de ariile protejate)	Bunăstare sporită asociată regiunii;	Menținerea diversității genetice a regiunilor biogeografice; Menținerea proceselor naturale pe suprafețe mari;

Numai așa se poate favoriza o planificare realistă a investițiilor necesare pentru menținerea acestor valori și fundamentarea solicitărilor de contribuție din partea altor factori interesați la menținerea lor (MMSC, 2014). Valorile zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest nu sunt cunoscute și înțelese de un număr mare de factori interesați locali și naționali, fapt care limitează aprecierea importanței acestor zone ca arii protejate sau acceptarea unor măsuri de utilizare a resurselor din aceste zone.

Pentru a exemplifica importanța valorilor ariilor protejate prezentăm succint rezultatele unui studiu finanțat de către UNDP/GEF în 2012 care a urmărit evaluarea contribuției serviciilor ecosistemice (valorile economice indirecte) în cinci arii protejate din Carpații din România. Valorile economice aduse de Parcul Natural Apuseni, Parcul Național Retezat, Parcul Național Piatra Craiului, Parcul Natural Vânători-Neamț și Parcul Natural Munții Maramureșului pentru unele sectoare ale economiei (turism, silvicultură, agricultură, resurse de apă și managementul riscurilor de dezastru) au fost analizate în cazul a două scenarii de utilizare a resurselor naturale.

Pentru aceasta s-a recurs la două scenarii ample de administrare a ariilor protejate:

- Business as Usual - Afaceri ca de obicei (BAU) și
- Sustainable Ecosystems Management - Administrarea Sustenabilă a Ecosistemelor (SEM).

Pentru sectorul silvicultură valoarea serviciilor de aprovizionare forestieră (produse forestiere lemnoase/nelemnoase și vânătoare) a celor cinci arii protejate pilot a fost estimată la aproximativ 9,1 milioane de euro pe an (an referință 2010).

Conform scenariului BAU, în următorii 25 de ani valoarea acestor servicii va scădea constant ajungând până la 6,8 milioane de euro, deoarece capacitatea ariilor protejate de a genera lemn valoros din punct de vedere economic și produse forestiere nelemnoase va scădea. La toate acestea se pot adăuga alte pierderi însemnate înregistrate de alte servicii ecosistemice forestiere, cum ar fi sechestrarea carbonului, îmbunătățirea calității apelor și controlul eroziunii solului, peisajul și turismul.

Scenariul SEM implică o scădere pe termen scurt a valorilor aferente lemnului, produselor forestiere nelemnoase și vânătorii și o scădere a veniturilor publice din cauza plăților compensatorii pentru zonele scoase din producție (ajungând la o valoare de doar 7,0 milioane/an, după primii 10 ani).

Cu toate acestea, pe termen lung, în scenariul SEM, valoarea serviciilor aferente sectorului silvicultură în cele 5 arii protejate va reveni, estimându-se o valoare de 9,0 milioane euro/an, după 25 de ani. Foarte important, față de scenariul BAU, valoarea obținută ca urmare a scenariului SEM va fi constantă sau chiar va crește (Bann și Popa, 2012).

Dimensiunea umană

Conservarea naturii și procesul de luare a deciziilor cu privire la gestionarea resurselor naturale sau a faunei sălbatice nu pot fi limitate doar la aspecte ce țin de biologie, ci trebuie să țină cont și de dimensiunea umană și de aspectele socio-politice.

Tot mai multe categorii de public se arată preocupate sau interesate de managementul resurselor naturale și își doresc să ia parte la procesul de luare a deciziilor.

Conceptul de sălbăcie este unul nou pentru România și, în același timp, un concept care vine la pachet cu multe provocări. O provocare este aceea de a schimba percepția negativă față de cuvântul ”sălbăcie“, de a arăta că sălbăcia nu înseamnă stagnare pentru comunitățile locale, ci, din contră, poate contribui pozitiv la calitatea vieții. O altă provocare este aceea de a demonstra că zonele de sălbăcie pot fi o sursă de oportunități economice, în pofida limitărilor și restricțiilor pe care le poate presupune managementul unor astfel de zone.

“Conservarea este, înainte de toate, nu despre biologie, ci despre oameni și alegerile pe care ei le fac.”

În cele ce urmează sunt prezentați stakeholderii (factorii interesați) afectați (pozitiv sau negativ) sau cei care pot influența inițiativa pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest. Ulterior sunt prezentate atitudinile unor grupuri de factori interesați față de inițiativa de desemnare a zonelor de sălbăticie, așa cum a reieșit în urma unei cercetări realizate la nivel local.

Factori interesați – Cine trebuie să fie implicat în inițiativa pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest?

Implicarea tuturor stakeholderilor care sunt afectați de o decizie ce vizează conservarea resurselor naturale și înțelegerea valorilor, intereselor și atitudinilor care duc, de exemplu, la opoziție sau susținere față de inițiativa de conservare propusă reprezintă o componentă vitală pentru a ajunge la consens și pentru a crea un impact pozitiv pe termen lung. Majoritatea factorilor interesați din ariile protejate pentru care a fost realizat un plan de management au fost consultați cu privire la măsurile propuse pentru conservarea biodiversității și utilizarea resurselor naturale de pe teritoriul ariei protejate. Totuși, pentru desemnarea unor noi arii protejate precum zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-vest, implicarea tuturor factorilor interesați relevanți va aduce mai multe idei la masa participanților, va contribui la o mai bună înțelegere a contextului și intereselor locale și regionale și, nu în ultimul rând, va contribui la stabilirea unui proces mai eficient pentru acceptarea și desemnarea zonelor de sălbăticie.

Primul pas în identificarea și adresarea intereselor care pot influența inițiativa pentru desemnarea zonelor de sălbăticie este identificarea stakeholderilor. Identificarea stakeholderilor din zona Carpaților de Sud-Vest a fost realizată prin consultarea cu administrațiile și organizațiile de mediu (care au participat la inițiative similare de desemnare de arii protejate) și colectarea informațiilor despre responsabilitățile conexe domeniului protecției naturii și zonei de studiu.

Tabel 2: Stakeholderii și interesele lor potențiale față de zonele de sălbăticie

Factor interesat	De ce ar putea fi interesat de inițiativă?
Ministerul Mediului	Stabilirea unei rețele de arii protejate; protecția unor ecosisteme la scară mare;
ROMSILVA; proprietarii de păduri	Restricții; compensații; pierderea valorii terenurilor forestiere; asigurarea fondului genetic forestier; conservarea fondului cinegetic
Administrațiile Parcurilor; Custozii Natura 2000	Protejarea biodiversității; asigurarea zonelor de liniște și migrație;

Consiliile locale	Strategii de dezvoltare locale; infrastructură; oportunități de dezvoltare; reducerea investițiilor; standarde de viață; depopulare
Consiliile județene	Strategii de dezvoltare regională; infrastructură;
Agențiile pentru Protecția Mediului	Protejarea patrimoniului național; reducerea conflictelor cu investitorii și fragmentării habitatelor etc.
Crescătorii de animale; Agricultorii	Compensații; restricții; pagube; frică de schimbare/necunoscut
Comunitatea locală, GAL-uri	Limitare/restricții la accesul la resurse; oportunități pentru dezvoltare; compensații;
Apele Române	Asigurarea unor servicii ecosistemice; asigurarea conectivității ecologice; rezerve de apă; reducerea eroziunii; reducerea inundațiilor; reducerea investițiilor în infrastructură pentru alimentare cu apă; protecție la inundații.
Industria lemnului	Asigurarea fondului genetic forestier; restricții în exploatare; pierderea/reducerea afacerilor locale.
Industria hidroenergetică	Diminuarea oportunităților pentru energie hidro;
Academia Română; Cercetare	Fond pentru cercetarea unor procese ecologice la diferite scări spațiale
Operatori & dezvoltatori turism	Oportunități pentru experiențe în sălbăcie; turism de nișă; restricții pentru dezvoltarea afacerilor
Agenții de dezvoltare teritorială	Dezvoltare durabilă; oportunități pentru anumite proiecte
Antreprenori	Oportunități de afaceri sau limitări/restrângerea activităților economice locale
GF; Administratori fonduri de vânătoare	Limitări pentru valorificarea vânatului; oportunități pentru dezvoltarea fondului cinegetic; wildlife watching

Media; Public
general

Activități/experiențe în natură sălbatică; mândrie
locală; reducerea costurilor pentru experiențe în
natură; subiecte de nișă;

O parte dintre acești factori interesați sunt prezentați în Tabelul 2, considerând interesul potențial asupra inițiativei și/sau modalitatea în care sunt afectați. Această listă nu este finală și ea trebuie completată în urma acțiunilor propuse pentru implicarea stakeholderilor astfel încât inițiativa să poată înainta cu sprijin de la cât mai mulți factori interesați.

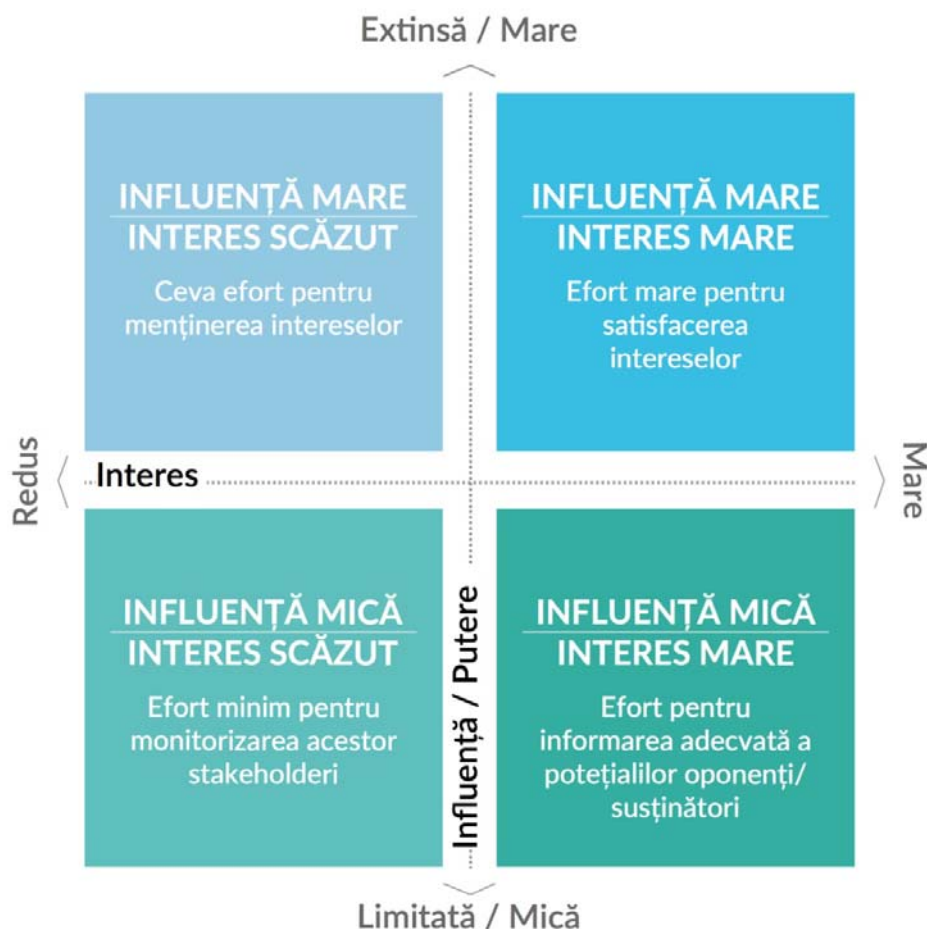

Figura 2: Analiza stakeholderilor în funcție de influență/putere și interesul asupra subiectului: distribuția efortului inițiativei diferă pentru a menține și satisface pe cât posibil toate interesele, dar și pentru o informare adecvată necesară sprijinului tuturor stakeholderilor (adaptată după SustainAbility Ltd.).

Analiza stakeholderilor este o modalitate de a determina care dintre acești stakeholderi poate avea cea mai mare influență, pozitivă sau negativă, asupra inițiativei pentru desemnarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest. Analiza stakeholderilor grupează stakeholderii în patru categorii în funcție de gradul de influență/putere și de interesul acestora pentru zonele de sălbăticie (Figurile 2 și 3), iar efortul depus de inițiativă este

influențat direct de aceste interese sau de gradul de influență al stakeholderilor. Metodele de implicare și colaborare cu toți acești stakeholderi vor fi stabilite în cadrul acțiunilor specifice astfel încât rezultatele să contribuie, acolo unde este posibil, la identificarea celor mai fezabile modalități de satisfacere a intereselor.

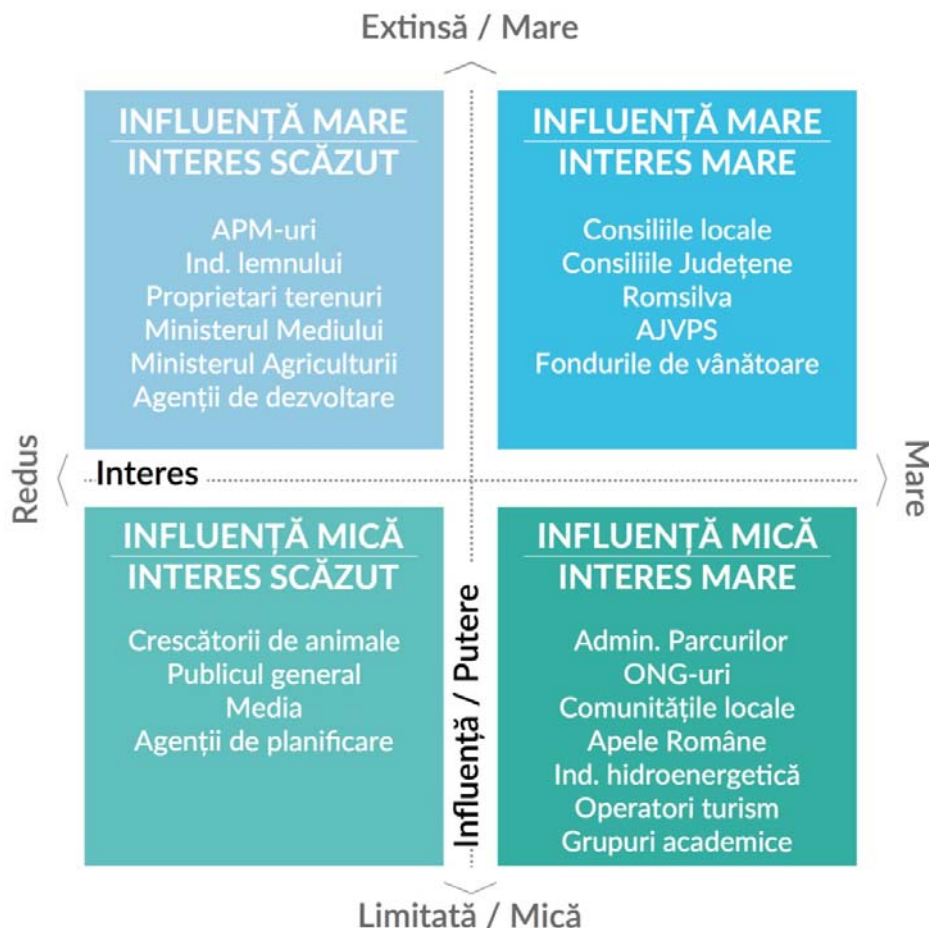

Figura 3: Stakeholderii inițiativei de sălbăticie din zona Carpaților de Sud-Vest în funcție de influență/putere și interesul asupra subiectului (variantea exemplificativă cu stakeholderii inițiativei identificați de către echipa WWF și parteneri/colaboratori).

Întrucât toți acești factori ai dimensiunii umane sunt decisivi pentru succesul inițiativei zonelor de sălbăticie, sunt necesare o serie de activități specifice proceselor de participare și implicare a stakeholderilor care să conducă la colaborare și un dialog constructiv pe tema identificării, desemnării și conservării pe termen lung a zonelor potențiale de sălbăticie.

Atitudinea factorilor interesați față de sălbăticie

În 2014, WWF România și Institutul Federal Elvețian de Cercetări asupra Pădurilor, Zăpezii și Peisajului (WSL) au desfășurat studiul „**Evaluarea nivelului de conștientizare și a atitudinilor față de sălbăticie**”

care a avut ca scop analiza atitudinilor față de natură și sălbăticie ale românilor care trăiesc în vecinătatea zonelor de sălbăticie.

La studiu au răspuns 320 de persoane, reprezentanți atât ai comunităților locale cât și ai autorităților din zona a cinci arii protejate din Carpații de Sud-Vest: Parcurile Naționale Cheile Nerei–Beușnița, Semenic–Cheile Carașului, Retezat, Domogled–Valea Cernei și Parcul Natural Porțile de Fier.

Principalele întrebări cuprinse în chestionar au vizat atitudinea față de natură a celor care trăiesc în vecinătatea zonelor de sălbăticie, definiția și percepția sălbăticiei, tipuri de legi și reglementări care ar fi acceptate în cazul creării noilor zone de sălbăticie.

Rezultatele cercetării oferă atât o mai bună înțelegere asupra modului în care sălbăticia este percepută de către populația locală și reprezentanții autorităților din zona Carpaților de Sud-Vest, cât și teme de discuție și dezbateri cu factorii interesați pentru a ajunge la o viziune comună în ceea ce privește crearea zonelor de sălbăticie.

Rezultate: Populația locală

În general, percepția față de sălbăticie este una pozitivă, respondenții asociând sălbăticia cu sentimente precum libertate, liniște sau bucurie.

Aproape jumătate dintre respondenți percep aria protejată drept un avantaj, în timp ce 33.7% asociază ariile protejate cu interziceri legate de exploatarea forestieră.

49.9% consideră că zonele care sunt încă sălbatice ar trebui lăsate așa cum sunt, 32.9% cred că ar trebuie gestionate pentru a fi conservate, iar 17.6% consideră că ar trebui „domesticite”. Doar în Porțile de Fier părerea predominantă este de a interveni pentru conservarea naturii.

Respondenții sunt de părere că în zonele în care natura nu este influențată de activitățile umane exploatarea pădurilor ar trebui redusă, iar pășunatul și amplasarea de eoliene ar trebui permisă. În ceea ce privește amplasarea de hidrocentrale, zonele Domogled–Valei Cernei și Porțile de Fier susțin o astfel de activitate, în timp ce respondenții din zonele Cheile Nerei–Beușnița și Semenic–Cheile Carașului în mare parte au răspuns că hidrocentralele ar trebui interzise. Legat de acceptarea construcțiilor mari, părerile diferă de la o regiune la alta, de exemplu, în Retezat și Cheile Nerei–Beușnița există o rată mare a răspunsurilor pentru interzicerea construcțiilor, în timp ce în Domogled–Valea Cernei există o rată mare a răspunsurilor pentru acceptare.

20.9% dintre respondenți nu știu că trăiesc într-o arie protejată.

Rezultate: Autorități (Direcții silvice, primării, fonduri de vânatoare, școli)

La întrebarea “Trebuie să lăsăm naturii cât mai mult spațiu pentru a se dezvolta liber?” răspunsurile diferă de la o categorie de respondenți la alta. În timp ce reprezentanții direcțiilor silvice și ai școlilor sunt de acord cu acest principiu, respondenții din cadrul primăriilor sunt mai puțin de acord cu ideea de a lăsa naturii cât mai mult spațiu pentru a se dezvolta liber.

În timp ce reprezentanții direcțiilor silvice și profesorii sunt pentru a lăsa zonele sălbatice așa cum sunt, angajații fondurilor de vânătoare sunt mai mult pentru a interveni pentru conservare. 50% dintre respondenții din cadrul primăriilor sunt pentru a lăsa zonele sălbatice așa cum sunt, în timp ce restul de 50% sunt pentru a interveni cu scopul de a proteja sălbăticia.

25% dintre respondenți asociază termenul de „arie protejată” cu o zonă importantă pentru conservarea biologică, 16.3% cu o zonă cu restricții legate de exploatarea forestieră, 15% cu o zonă cu o frumusețe naturală extraordinară, iar 12.5% cu o zonă cu animale sălbatice sau plante rare pe cale de dispariție. Aria protejată e asociată și cu o zonă de importanță științifică (10%), o zonă turistică (8.8%) sau o zonă în care sunt interzise construcțiile (7.5%).

În ceea ce privește exploatarea forestieră, răspunsurile autorităților arată o tendință spre reducerea acestei activități în zonele de sălbăticie.

Un aspect interesant este că angajații direcțiilor silvice sunt pentru interzicerea totală a eolienei și a hidrocentralelor în zonele de sălbăticie, în timp ce primăriile și profesorii sunt pentru permiterea totală a acestor activități.

Respondenții din cadrul direcțiilor silvice și primăriilor sunt pentru o permisiune totală a pășunatului în zonele de sălbăticie.

În ceea ce privește construcțiile mari în zonele de sălbăticie, municipalitățile și școlile sunt mai puțin în favoarea interzicerii lor decât reprezentanții fondurilor de vânătoare și ai direcțiilor silvice.

Legat de tipul de turism preferat la nivelul regiunii, turismul bazat pe natură a fost ales de către 50.7% și circuitul cultural de către 41.7% dintre respondenți.

Studiul „Evaluarea nivelului de conștientizare și a atitudinilor față de sălbăticie” a fost realizat la o scară mică, eșantioanele fiind nereprezentative, iar rezultatele trebuie interpretate cu precauție.

3. Viziunea pentru dezvoltarea sustenabilă a zonei

Nevoia de conservare a naturii prin zone de sălbăticie

Un mediu natural sănătos, echilibrat, precum zonele de sălbăticie, are o mare valoare economică, socială și ecologică și poate fi conservat doar prin menținerea în bune condiții a componentelor ecosistemice (biotop și biocenoză). Orice acțiune, cu impact negativ asupra oricăruia dintre elemente, poate conduce la pierderea întregului ecosistem (Primack și colab., 2002).

Ariile protejate din Munții Carpați sunt supuse unor acțiuni dăunătoare, printre care supraexploatarea resurselor forestiere prin tăieri intensive și/sau ilegale și braconaj, care s-au intensificat în urma retrocedării și privatizării terenurilor. La acestea se adaugă pierderea, degradarea și fragmentarea habitatelor, cauzate de conceperea, planificarea și construcția necorespunzătoare a infrastructurii edilitare (drumuri, garduri, clădiri), și hidrotehnice din arealul sau vecinătatea ariilor protejate (UNEP, 2013).

Uneori aceste amenințări provoacă deja pierderi considerabile valorilor ecologice, sociale și economice ale ariilor protejate și ecosistemelor naturale, alteleori amenințările singulare nu sunt evidente sau vizibile decât cumulate cu alți factori (IUCN, 2013). Așadar, identificarea amenințărilor se face luând în calcul și acțiunile umane viitoare sau previzibile care pot avea un efect cumulat asupra stării actuale favorabile a valorilor sociale, economice și ecologice oferite de prezența ecosistemelor sănătoase. Din acest punct de vedere, existența acestor valori pe zone vaste de natură intactă justifică în totalitate nevoia de protejare a unor zone de sălbăticie ca o categorie de arii protejate distinctă în Carpații de Sud-Vest.

Aceste zone reprezintă areale cu un grad înalt de naturalitate al ecosistemelor componente, sunt încă neafectate de creșterea exponențială a populației umane și de dezvoltarea activităților antropice pe suprafețe mari. Datorită scării spațio-temporale mari și a complexității relațiilor inter- și intra-specifice și a proceselor naturale, zonele de sălbăticie sunt sisteme ecologice extrem de reziliente.

Reziliența este abilitatea unui sistem, a unei comunități sau a societății de a rezista, de a se adapta și de a-și reveni după efectele unui hazard, într-un timp și cu o eficiență care sa-i permită păstrarea și refacerea structurilor și funcțiilor esențiale”.

UN, 2009

Zonele de sălbăticie au capacitatea și flexibilitatea de a reveni după un șoc (fluctuații ale proceselor naturale, schimbări climatice) și permit speciilor mai mult timp să se adapteze, să migreze în alte zone cu condiții optime de viață sau să fie înlocuite de specii cu funcționalități similare. Această reziliență a ecosistemelor sănătoase oferă oportunitatea și oamenilor să se adapteze la diferite șocuri ale sistemelor sociale și economice, bazându-se pe resursele genetice furnizate de zonele de sălbăticie.

Amenințările actuale sau potențiale asupra ecosistemelor sălbăticiei din Carpații de Sud-Vest sunt legate de următoarele categorii de activități antropice:

- utilizarea naturii în scopuri recreative și managementul acestor activități;
- pășunatul și managementul acestuia;

- managementul focului;
- introducerea și invazia speciilor non-native;
- îndiguirea și regularizarea cursurilor de apă;
- emisiile poluanților în atmosferă;
- contaminarea apei;
- managementul terenurilor adiacente
- alte amenințări precum braconajul cinegetic și silvic, vânătoarea, culegerea fructelor pentru subzistență, combaterea bolilor sau dăunătorilor.

Este important de menționat că asemenea evenimente au efecte asupra zonelor de sălbăticie la scări spațiale și temporale diferite. Spre exemplu, turismul poate duce la perturbarea vieții animalelor sălbatice dacă este realizat câteva luni pe an timp de mai mulți ani pe aceeași suprafață de câțiva km². Mai mult, amenințările acționează în combinație, iar efectele cumulate ale multiplelor amenințări sunt mai mult sinergice decât aditive. De aceea, impactul (cumulat) asupra ecosistemelor naturale va depăși adesea predicțiile bazate pe analiza efectelor individuale ale câtorva amenințări.

“Pentru a proteja mediul, statele vor aplica principiul precauției într-o mare măsură în funcție de capacitățile lor. Acolo unde există pericolul unor amenințări severe sau ireversibile, lipsa certitudinii științifice integrale nu va fi folosită pentru a amâna aplicarea unor măsuri cost-eficiente, în vederea prevenirii producerii degradării mediului.”

UNEP, 1992

E important de menționat că principala cauză a exercitării acestor presiuni și a existenței unor amenințări la adresa zonelor de sălbăticie este prezența umană. Pătrunderea omului în zonele de sălbăticie, mai ales când e însoțită de modificări ale mediului fizic sau biologic (execuția oricărui tip de lucrări sau construcții, exploatarea resurselor regenerabile etc.) afectează profund caracterul de sălbăticie al zonei și duce, în timp, la pierderea valorilor sociale, economice și ecologice ale acestor zone naturale intacte.

Principiile de sustenabilitate, durabilitate, servicii ecosistemice sau altele de acest fel există și au rost doar când vorbim despre sistemul antropic-mediu. În afara acestui context, respectiv în lipsa omului, aceste principii se diluează până la dispariție. Natura în sine este sustenabilă în baza propriilor legități.

Oportunități, colaborare și antreprenoriat

Discuțiile privind noua strategie europeană asupra biodiversității și includerea conceptului de sălbăticie într-o viziune europeană de conservare a fost sugerată pentru prima dată în cadrul Conferinței Europene asupra Conservării Biologice de la Eger, Ungaria, în 2006. Recunoașterea valorii sălbatice pentru atingerea obiectivelor Directivelor Habitate și Păsări, dar și a obiectivelor Strategiei pentru Biodiversitate 2020, este întărită și de Rezoluția Parlamentului European din 2009 care atrage atenția asupra rolului pe care zonele de sălbăticie îl pot avea în stoparea pierderii biodiversității.

În contextul unor amenințări crescânde la adresa naturii, rezoluția intitulată „Zone cu natură virgină din Europa” (Wilderness in Europe) cheamă statele membre să

acorde o atenție deosebită protecției eficiente a zonelor de sălbăcie prin identificarea acestor zone, a pericolelor imediate ce amenință aceste zone cu natură intactă și aplicarea celor mai bune metode pentru asigurarea protecției lor. O asemenea rezoluție prin care Parlamentul European își exprimă sprijinul ferm pentru consolidarea politicilor și măsurilor ce țin de zonele de sălbăcie reprezintă o oportunitate socio-politică deosebită pentru a asigura conservarea zonelor cu natură intactă nu numai în contextul rețelei Natura 2000, dar chiar ca și categorii de arii protejate de nivel internațional conform categoriei IUCN 1b.

Deși zonele de sălbăcie nu pot fi considerate rezervoare convenționale pentru resurse, pe teritoriul acestora nefiind posibile exploatare sau extracții de resurse naturale, vecinătatea cu zonele de sălbăcie oferă oportunități care contribuie la prosperitatea populației locale. Mai mult, existența zonelor de sălbăcie atrage o serie de oportunități pentru regiunea geografică unde sunt localizate asemenea zone cu natură intactă, dar și pentru societate în general.

În prezent, utilizarea non-extractivă a faunei sălbatice modifică sectorul de turism aducând oportunități ample atât pentru conservarea efectivă a speciilor protejate, cât și pentru dezvoltarea și diversificarea alternativelor de venit ale comunităților rurale. Această tendință, care se aplică nu doar marilor zone de sălbăcie din Africa, Asia sau Alaska, ci și zonelor intens populate din Europa, unde un număr din ce în ce mai mare de oameni călătoresc în zonele rurale pentru a descoperi ultimele zone sălbatice ale continentului. În acest context tendința turismului este orientată către experiențe autentice oferite de vizitarea zonelor naturale intacte și observarea faunei sălbatice (CBD, 2015). Unul din 11 locuri de muncă care contribuie la PIB mondial este legat de activitățile turistice, fapt ce constituie încă un argument pentru dezvoltarea unor destinații turistice bazate pe natură care pot sprijini diversitatea activităților economice locale și prosperitatea locuitorilor din vecinătatea ariilor protejate.

Spre deosebire de turismul cinegetic care presupune extragerea animalelor, turismul bazat pe observarea faunei sălbatice devine din ce în ce mai popular, câștigă încrederea publicului general și acceptarea gestionarilor de terenuri. Acest tip de turism este organizat astfel încât să permită turiștilor observarea sau întâlnirea animalelor sălbatice în mediul lor natural. Oportunitățile de dezvoltare a turismului bazat pe natură sunt influențate și de modalitățile de colaborare cu gestionarii resurselor. Rezultatele unor colaborări la nivel local între diverși stakeholderi, proprietari de pensiuni, ghizi montani, gestionari ai fondurilor de vânătoare, pot conduce la realizarea unor produse specifice care să contribuie atât la creșterea sectorului ecoturistic, cât și la dezvoltarea sectoarelor care sprijină turismul (ex: produse agricole, obiecte artizanale, evenimente culturale etc.). Urmând exemplul naturii care furnizează produse și servicii prin „colaborare” și relațiile dintre specii, colaborarea între stakeholderi este o modalitate de succes pentru noi idei de antreprenariat care să asigure alternative economice comunităților locale cu efecte pozitive și la nivel regional.

“Competiția și constrângerile au ajutat la definirea naturii, totuși colaborarea și sinergia – nu competiția – sunt responsabile pentru succesul susținut al naturii”

Giles Hutchins, *The Nature of Business*

Nu de puține ori colaborarea și parteneriatele mai puțin comune între organizații care par că au interese și responsabilități diferite au dus la programe concrete de dezvoltare a unor destinații ecoturistice bazate pe experiențe în natură. Un asemenea proiect este deja implementat în zona Munților Țarcu de către două organizații de mediu și o asociație locală, colaborare întărită prin contribuția Primăriei și Consiliului Local Armeniș, prin care se dorește amenajarea unor sălașe care să fie incluse în circuitul ecoturistic pentru promovarea zonelor de sălbăticie.

Activitățile turistice legate de observarea și experimentarea sălbăticiei creează oportunități pentru sectorul turism, pentru comunitățile locale și pentru conservarea zonelor de sălbăticie, câteva fiind exemplificate succint în Tabelul 3.

Tabelul 3: Oportunitățile aduse de zonele de sălbăticie

Oportunități turism	Oportunități conservare	Oportunități comunități
<u>Marketing:</u> folosite ca imagine a strategiilor de marketing ale regiunii, sălbăticia creează avantaje competitive prin poziționarea în turismul de nișă	<u>Conștientizare:</u> experiențele în zonele sălbatice creează oportunități pentru conștientizarea publicului asupra importanței protecției naturii	<u>Antreprenoriat:</u> zonele de sălbăticie pot facilita dezvoltarea și diversificarea oportunităților turistice
<u>Educație:</u> zonele de sălbăticie oferă oportunități de educare iar centrele de vizitare pot îmbunătăți experiențele turistice	<u>Cercetare:</u> subiecte pentru cercetarea aspectelor legate de conflictele om-carnivore	<u>Culturale:</u> valorile culturale se pot consolida prin oportunitățile de promovare a tradițiilor, cum ar fi transhumanța
<u>Valori adăugate:</u> Speciile de animale emblematice adaugă valoare produselor turistice și oportunități de realizare de obiecte artisanale tip suvenir	<u>Financiare:</u> oportunități de finanțare a activităților de conservare, mecanisme financiare de tip plăți pentru servicii de mediu	<u>Colaborare/parteneriate:</u> stabilirea de parteneriate necesare dezvoltării unor noi idei de turism bazat pe natură care să contribuie la conflictele om-natură, să implice comunitățile în promovarea turismului și care să contribuie la un sentiment al locului și stabilitate socială

Colaborarea pentru diversificarea antreprenoriatului local bazat pe natură poate avea multe forme de succes care să asigure prosperitatea comunităților locale. Deschiderea către colaborare a administrațiilor care gestionează resursele naturale sau administrații pentru dezvoltarea locală și mediul de afaceri, atrage oportunități pentru inovare și realizarea de noi portofolii în cadrul acestor administrații sau companii.

Viziune și obiective

O rețea ecologică funcțională la nivelul Carpaților de Sud-Vest în care zonele de sălbăticie, ariile naturale protejate și coridoarele ecologice există pentru a proteja și îmbunătăți pe termen lung sănătatea ecosistemelor naturale și reziliența comunităților locale la provocările socio-economice în continuă schimbare.

Un teritoriu unic de munți sălbatici cu păduri virgine și ape liber curgătoare, cu un mozaic de peisaje pastorale și forestiere intacte este desemnat ca una dintre cele mai bine protejate rețele ecologice din Europa. O zonă ecologică funcțională cu zone de sălbăticie întinse conectate prin coridoare ecologice cu celelalte categorii de arii naturale protejate este desemnată în Carpații de Sud-Vest din România, oferind generației actuale și viitoare oportunitatea de a se bucura de acest patrimoniu natural.

Implementarea unei rețele ecologice funcționale la nivelul Carpaților de Sud-Vest, în care să fie incluse zonele de sălbăticie, ariile naturale protejate și coridoarele ecologice, depinde de suportul existent la nivel național și local, din punct de vedere legislativ, tehnic și administrativ. Obiectivele și acțiunile necesar a fi întreprinse atât la nivel național cât și la nivelul Carpaților de Sud-Vest sunt prezentate în continuare.

Obiectiv 1:

Desemnarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest

Desemnarea zonelor de sălbăticie implică definirea conceptului de sălbăticie și identificarea celor mai bune zone care corespund unor criterii de sălbăticie stabilite prin metode și analize științifice agreeate la nivel național. Desemnarea acestor zone prin măsuri legislative și de management, precum și asigurarea conectivității ecologice a zonelor de sălbăticie contribuie la o mai bună protecție a biodiversității Carpaților de Sud-Vest, evitând astfel deteriorarea habitatelor naturale și perturbarea speciilor. Totodată, stabilirea zonelor de sălbăticie sporește reziliența proceselor naturale din Carpații de Sud-Vest, creează efecte benefice asupra schimbărilor climatice și poate contribui la sustenabilitatea socială și economică a comunităților locale și a societății în general.

Obiectiv 2:

Asigurarea unui management integrat pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, ca parte a rețelei ecologice regionale.

Asigurarea integrității zonelor de sălbăticie este un obiectiv imediat, important pentru a conserva aceste zone până la desemnarea lor legală, proces care poate fi de durată în cazul unei opoziții din partea factorilor interesați cei mai afectați. Acest lucru se poate realiza prin acțiuni de monitorizare a zonei și implicarea instituțiilor cu responsabilități de avizare și reglementare a activităților economice de exploatare a resurselor naturale. Pe termen lung sunt necesare o serie de activități de monitorizare a speciilor și habitatelor și managementul specific zonelor desemnate ca nuclee de sălbăticie, zonelor tampon sau de tranziție către zonele antropice.

Obiectiv 3:

Crearea unei atitudini pozitive față de zonele de sălbăticie în rândul populației locale, antreprenorilor și autorităților din zona Carpaților de Sud-Vest

Chiar dacă la nivel declarativ populația locală poate avea, în general, o atitudine pozitivă față de sălbăticie, în momentul în care se pune problema dezvoltării unei inițiative concrete (ex: crearea de zone de sălbăticie) care aduce, pe lângă beneficii, și restricții sau limitări pentru modul actual de trai al localnicilor, atitudinea inițială se poate transforma într-una nefavorabilă. De aceea, este important să se facă trecerea de la acțiuni menite să creeze o atitudine pozitivă față de sălbăticie la modul general, la un plan de dezvoltare a unei atitudini pozitive față de procesul de creare a unor noi zone de sălbăticie.

Obiectiv 4:

Implicarea cu succes a stakeholderilor cheie într-un proces de colaborare pentru desemnarea și managementul zonelor de sălbăticie

Implicarea stakeholderilor are ca scop crearea unui climat pozitiv la nivelul grupurilor de stakeholderi pentru a crește șansele de succes ale inițiativei de desemnare a zonelor de sălbăticie. Totodată, este necesar ca relația cu factorii interesați cheie, cei care au un rol decisiv în procesul de conservare a acestor zone, să evolueze de la etapa de informare, la dialog, parteneriat și, ulterior, la colaborare. Prin colaborare ne referim la mai multe părți interesate care lucrează împreună pentru un rezultat comun, dincolo de limitele organizaționale, sectoriale sau ale unui anumit domeniu. În contextul sălbăticiei, colaborarea este instrumentul prin intermediul căruia se poate face trecerea de la inițiativa unei singure organizații, la o viziune împărtășită și la percepția zonelor de sălbăticie drept o bogăție comună, cu care comunitățile locale se mândresc și cu care antreprenorii locali prosperă.

Obiectiv 5:

Toate oportunitățile de dezvoltare oferite de inițiativa de sălbăticie contribuie la reziliența socială, economică și a naturii asigurând prosperitatea comunităților locale

Toate deciziile pentru dezvoltarea zonei se bazează pe mecanisme care asigură abordarea integrată bazată pe informații recente, inovare, colaborare și stimulente aliniate cu principiile dezvoltării durabile și nevoile de conservare ale zonelor de sălbăticie. Astfel, se reduc riscurile sociale și economice, se reduc amenințările legate de pierderea biodiversității și a proceselor naturale, se diminuează disparitățile și inegalitățile între comunități și sectoare de afaceri.

Viziunea și obiectivele propuse prin inițiativa de desemnare a zonelor de sălbăticie intenționează să aibă un impact pe termen lung și la scară largă. Asemenea ambiții necesită un nivel de implicare și acțiune în care angajamentul dintre potențialii colaboratori/participanți se poate realiza atât prin schimburi tranzacționale cât și prin relații mai strânse. Totodată, efortul acestei inițiative necesită acțiuni clare, concrete și realizabile într-un timp scurt, dar și eforturi bazate pe o abordare sistemică a tuturor legăturilor și/sau efectelor potențiale cauzate de subiectul zonelor de sălbăticie. Figura 4 ilustrează atributele potențiale ale abordărilor inițiativei.

Figura 4: Modelul de colaborare a inițiativei pentru sălbăticie (adaptată după SustainAbility Ltd.)

Pentru a atinge obiectivele, încurajăm o colaborare aliniată la obiective colective și diverse, astfel încât, inițiative sau proiecte dispersate să poată contribui la protejarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest. Noi modele de colaborare între factorii interesați, bazate pe abordări dinamice și inovative, pot contribui la crearea unei inițiative cu șanse de reușită, care să răspundă provocărilor întâmpinate pentru managementul zonelor de sălbăticie. Totodată, folosirea unor modele cunoscute care au funcționat în trecut în alte contexte poate limita beneficiile ce pot fi aduse de abordări inovative, bazate pe implicarea unor sectoare diferite de domeniul conservării naturii (ex: antreprenariat).

4. Identificarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest

Definirea zonelor de sălbăticie în contextul actual

Deși conceptul de „sălbăticie” și protecția zonelor sălbatice are o istorie lungă în SUA, Australia și Noua Zeelandă, în Europa acesta a devenit mai intens dezbătut spre sfârșitul anilor '90. Începând cu 2003, pe fondul unor amenințări evidente la adresa biodiversității, dezbaterile asupra subiectului „sălbăticie” au devenit mai frecvente, însă au continuat confuziile legate de diferențele clare între conceptele de „sălbăticie” și „zone sălbatice”.

Zonele de sălbăticie sunt guvernate de procese naturale, compuse din habitate și specii native, cu suprafețe compacte suficient de mari (>3000 ha) pentru a asigura funcționarea ecologică a proceselor naturale. Aceste zone sunt nemodificate sau doar puțin modificate și fără activități umane cu impact major, fără așezări umane permanente, infrastructură sau alte modificări de origine antropică.

Zonele sălbatice dețin un nivel ridicat al proceselor și habitatelor naturale și tind să fie individual mai mici (500–1000 ha) și mai fragmentate decât zonele de sălbăticie, deși adesea acoperă areale extinse. În România, acestea sunt, în general, protejate conform legii doar în nucleele parcurilor naționale sau naturale, desemnate ca Zone de Protecție Integrală (ZPI) sau Zone de Protecție Strictă (ZPS).

Seminarii și discuții asupra conceptelor de „zone de sălbăticie” și „zone sălbatice”, au tot fost organizate în ultimul deceniu astfel încât factorii de decizie politică din Uniunea Europeană au început să acorde o atenție tot mai crescută acestor concepte. Așa cum am mai menționat, aceste dezbateri pe tema zonelor de sălbăticie au culminat cu adoptarea în 2009 de către Parlamentul European a rezoluției privind „Sălbăticia în Europa”. La aceasta s-a adăugat în 2013 „Ghidul asupra sălbăticiei în ariile Natura 2000”, un document care definește sălbăticia în Europa și care oferă Statelor Membre „orientări cu privire la metodele de protejare, de gestionare, de utilizare durabilă, de monitorizare și de finanțare a spațiilor naturale intacte din cadrul rețelei Natura 2000, în special având în vedere provocările în evoluție, precum schimbările climatice, exploatarea forestieră ilegală și cererea de bunuri sporită”.

„Zonele de sălbăticie sunt compuse din habitate și specii autohtone cu o răspândire suficient de mare pentru a permite funcționarea proceselor ecologice în mod natural”.

Comisia Europeană, 2013

„Zonele de sălbăticie sunt nemodificate sau foarte puțin modificate de intervenția antropică, nu au activitate umană industrială, așezări umane și infrastructură sau alte modificări vizuale de origine antropică” (Comisia Europeană, 2013). Această definiție care a stat la baza definirii și identificării zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, cuprinde patru calități care sunt centrale conceptului de zone de sălbăticie:

- Gradul de naturalitate – determinat de prezența vegetației naturale și a speciilor componente, a faunei dar și a proceselor naturale;
- Gradul de perturbare – se referă la perturbarea de către oameni prin influențarea funcționării normale a ecosistemelor și proceselor naturale;

- Gradul de dezvoltare – existența așezărilor umane permanente, temporare, căi de telecomunicații, drumuri sau căi ferate care promovează dezvoltarea și restricționează procesele naturale;
- Scara spațio-temporală – este importantă pentru menținerea rezistenței ecosistemelor, protecția peisajelor și a unui spectru variat de specii și habitate. Un sistem la scară mai mare are șanse mai mari să existe pentru un timp îndelungat iar speciile se pot adapta la provocările externe dacă dispun de spații extinse.

Societatea Europeană pentru Sălbăticie, o organizație non-guvernamentală internațională formată din oameni de știință, ecologi și conservatoriști, a stabilit în 2014 criteriile necesare pentru declararea unor arii ca zone de sălbăticie. Urmând aceste criterii și calitățile definitorii ale zonelor de sălbăticie din ghidul Comisiei Europene, dar considerând și contextul actual din România, un grup de lucru pe subiectul sălbăticiei format din specialiști din domeniul conservării biodiversității din mediul academic, guvernamental și ONG, a propus 19 criterii care pot fi aplicate pentru identificarea zonelor de sălbăticie.

Aceste criterii sunt detaliate în Anexa 2, în funcție și de tipul de management și au făcut obiectul stabilirii metodei de analiză pentru identificarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, prezentată în capitolul următor. Așa cum reiese și din Anexa 2, zonele de sălbăticie sunt plasate într-un continuum având diferite grade de sălbăticie determinate în funcție de anumite criterii (suprafață, acces, management), de la teritorii complet sălbatice, care sunt guvernate doar de procesele din sistemele ecologice naturale și în care intervenția antropică lipsește în întregime, până la zone care își păstrează o parte din caracteristicile de sălbăticie, dar în care există și diferite grade de activitate antropică, constând, de obicei, în activități tradiționale sau turistice, însă nu și industriale.

În România, o problemă majoră legată de zonele de sălbăticie, pe lângă legislația insuficientă, care precizează doar „zonele sălbatice” aflate în nucleele parcurilor naționale și naturale, o reprezintă omiterea desemnării unor zone de sălbăticie care nu se află în limitele acelor parcuri. Astfel, în România există zone de sălbăticie care îndeplinesc criteriile prezentate anterior, dar care nu sunt desemnate oficial, așadar nefăcând obiectul protecției prin instrumente legislative (Măntoiu și colab., 2016).

Proiectul de cartare a zonelor de sălbăticie din România demarat în anul 2011 s-a concentrat asupra analizării și cartării zonelor de sălbăticie din Sud-Vestul Carpaților. Acest proiect fost inițiat de WWF România și realizat de o echipă alcătuită din membri WWF și consultanți ai EPC Consultanță de Mediu. Scopul proiectului a fost elaborarea unei metodologii, urmată de identificarea în baza unui set de date și a unei analize GIS, a zonelor de sălbăticie din această regiune geografică a României. Rezultatele acestui studiu au fost publicate în volumul „Mapping Wilderness” (Măntoiu și colab., 2016).

Prin proiectul actual *”Sălbăticia din Carpați, bogătie pentru oameni”* s-a dorit validarea prin informații actualizate a zonelor de sălbăticie rezultate prin modelarea peisagistică în studiul anterior și “contopirea” rezultatelor cu contextul actual al managementului ariilor naturale protejate. Zonele de sălbăticie au fost re-evaluate printr-o abordare peisagistică, și “contopirea” rezultatelor cu contextul

actual al managementului ariilor naturale protejate. Metodologia aplicată în noua evaluare include:

- (i) o abordare peisagistică (*scenariul 1*), restrictivă, în care sunt prezentate nucleele de sălbăticie rezultate din modelare și în care accesibilitatea și izolarea joacă un rol foarte important;
- (ii) abordarea în funcție de tipul de management, pentru care întâlnim două situații:
 - a. o abordare moderată, în care nucleelor rezultate din abordarea peisagistică le sunt adăugate zonele de protecție strictă (ZPS) din parcurile naționale și naturale (*scenariul 2*);
 - b. o variantă permisivă, în care abordările intermediare îi sunt adăugate și zonele de protecție integrală (ZPI) din parcurile naționale și naturale (*scenariul 3*).

Cum au fost identificate zonele de sălbăticie din Carpați de Sud-Vest?

Conform criteriilor de zonare propuse de WWF în România, agreeate împreună cu gestionarii/administratorii de Arii Protejate și resurse naturale, și alți factori interesați, zonele de sălbăticie pot avea din punct de vedere al managementului trei zone, și anume: nucleu, tampon și tranziție. Zonele nucleu de sălbăticie trebuie să ocupe o suprafață minimă nefragmentată de 3000 ha, cu o țintă de expansiune de până la 10000 ha acolo unde este posibil, într-o perioadă de timp stabilită pe baza unui plan de acțiune (Anexa 2). În cazul în care există nucleee de sălbăticie mai mici de 3000 ha, acestea pot fi luate în considerare, dacă sunt conectate într-o anumită măsură sau există intenția conectării lor prin zone tampon, pentru a satisface suprafața minimă de 10000 ha. Între zonele nucleu nu pot exista decât zone tampon sau de semi-sălbăticie, nu și zone antropizate. Astfel, conform aceluiași criterii mai sus amintite, zonele de sălbăticie pot fi formate dintr-o zonă nucleu, o zonă tampon, dar și o zonă de tranziție, ultimele două nefiind necesare în cazul în care zonele nucleu ocupă o suprafață de cel puțin 10000 ha.

Metodologia de definire a zonelor de sălbăticie, a avut în vedere majoritatea criteriilor cuantificabile, precum suprafața, așezările umane, infrastructura, accesul sau pășunatul animalelor domestice. Biodiversitatea, procesele naturale sau peisajul sunt elemente dificil de cuantificat. Cu toate acestea, s-a încercat evaluarea prezenței unui număr de specii cheie și habitate (gradul de naturalitate) care au fost considerate caracteristice zonelor cu o amprentă antropică scăzută (urs, lup, râs, cerb). Evaluările s-au desfășurat pe perioada a doi ani, și au inclus date de tip prezență într-un poligon dat, de 2.5x2.5 km. Datele au fost fie colectate din teren prin diverse metode (urme, camera trap), fie obținute de la personalul fondurilor cinegetice de pe întreg arealul zonei de studiu. În ceea ce privește managementul silvic, nu au fost excluse din analize suprafețele în care s-au desfășurat activități silvice, considerând că managementul forestier are un caracter responsabil, iar impactul pe acele suprafețe este unul temporar, dat fiind capacitatea ridicată de regenerare a fondului forestier. Au fost incluse în schimb în analiză majoritatea cantoanelor silvice și a drumurilor forestiere.

Prima etapă în derularea acțiunilor de modelare a zonelor de sălbăticie a fost aceea de colectare a informațiilor de bază și a datelor adiționale rezultate din vizite repetate în teren. Utilizând hărțile topografice, ortofotoplanurile (nivelul anului 2010) și imaginile satelitare (nivelul anului 2014) au fost transpuse în format digital elementele antropice din zona de studiu folosind ArcGIS (ESRI, 2011). Astfel, a fost digitizată în întregime rețeaua căilor de comunicație (drum european, drum național, drum județean, drum comunal, drum forestier, căi ferate), așezările umane permanente (localități), clădirile izolate (sălașe, refugii, cabane, cantoane, stații meteorologice, baraje sau alte clădiri), liniile de electricitate, precum și modul de utilizare a terenurilor. Toate acestea, împreună cu datele adiționale privind elementele antropice colectate din teren, modelul digital al terenului (DEM) și informațiile statistice privind efectivele de animale domestice rumegetoare au fost utilizate pentru a crea trei hărți tematice și anume, harta accesibilității terenului, a densității clădirilor izolate și cea a presiunii (impactului) pășunatului. Toate aceste elemente au generat în final arealele de sălbăticie.

Modelarea din punct de vedere peisagistic a zonelor de sălbăticie a fost precedată de parcurgerea a trei etape intermediare, și anume: realizarea hărților privind accesibilitatea terenului, densitatea clădirilor izolate și presiunea pășunatului asupra terenurilor.

Nucleele de sălbăticie au rezultat prin lipsa cumulativă a influenței următorilor factori: prezența clădirilor izolate (=0), accesibilitatea în arealele respective (>2 h), absența rețelei căilor de comunicație, precum și impactul redus al activităților de pășunat. Stânele nu au fost luate în considerare în analiză, fiind considerate drept prezență antropică cu caracter temporar. Pe de o parte, acestea sunt funcționale doar câteva luni din an, iar pe de altă parte, utilizarea stânelor se poate schimba de la un an la altul, unele fiind abandonate, altele reutilizate, acest lucru făcând imposibilă analiza acestora din punct de vedere al funcționalității lor. Pentru generarea zonelor tampon sau de semi-sălbăticie au fost luate în calcul arealele unde densitatea clădirilor izolate este sub două clădiri/km², accesibilitatea terenului fiind cuprinsă între 1-2 h, iar rețeaua căilor de comunicație este dispersată și se încadrează în categoria drumurilor forestiere sau de servitute. De asemenea, tot în această categorie au intrat și arealele unde pășunatul are un impact mediu spre redus.

Aceste zone semi-sălbăticie reprezintă zone care îndeplinesc criteriile zonelor tampon, însă pot fi denumite astfel, doar în cazul în care acestea sunt limitrofe unui nucleu.

Zona de tranziție nu are o suprafață minimă sau maximă, însă este recomandabil ca ea să aibă o suprafață de cel puțin un sfert din totalul zonei de sălbăticie. În zona de sălbăticie, această zonă nu este obligatorie însă este recomandată să existe deoarece permite o gamă largă de practici tradiționale, lăsând loc și managementului de non-intervenție acolo unde este necesar. Acțiuni de reconstrucție sau re-sălbăticire pot apărea, spre exemplu, pentru a permite răspândirea, migrația sau dispersia animalelor sălbăticie din zona nucleu și zona tampon în această zonă. Aici este liber accesul publicului pentru a susține activitățile de dezvoltare durabilă al comunităților locale.

La baza definirii zonelor de sălbăticie stau criteriile descrise pe larg în Anexa 2.

Rezultate și discuții

Rasterele rezultate în etapele anterioare de lucru (accesibilitatea terenului, densitatea clădirilor izolate și presiunea pășunatului) au fost combinate utilizând o metodă ponderată (scara Saaty). Această metodă generează o grilă care compară intervale de valori pe o scară de 9 categorii din care rezultă un raport de combinare prin care se confirmă nivelul de influență al valorilor atribuite.

Rezultatele acestei modelări au fost clasificate și redactate în trei clase, respectiv: areale antropizate, areale tampon sau semi-sălbătice și areale ce reprezintă nuclee de sălbăticie.

Rezultatul acestei metode complexe descrie o *abordare peisagistică* a zonelor de sălbăticie, în care accesibilitatea și izolarea terenurilor joacă un rol important.

În urma abordării peisagistice (*Scenariul 1*), varianta cea mai restrictivă din punct de vedere al atributelor luate în analiză, au rezultat trei nuclee ce îndeplinesc criteriul de suprafață minimă de 3000 ha, toate însumând 22633.27 ha (Figura 5). Principalul nucleu de sălbăticie (Nucleul I) se regăsește în arealul Munților Țarcu–Godeanu–Cernei și se întinde pe o suprafață de 10129.49 ha. Acest nucleu se suprapune în cea mai mare parte peste teritoriul Parcului Național Retezat (46.26%), iar restul peste Parcul Național Domogled–Valea Cernei (22.07%) și situl Natura 2000 Munții Țarcu (31.67%). Un al doilea nucleu de sălbăticie (Nucleul II) se întinde peste Munții Retezat și are o suprafață de 8895.63 ha, suprapunându-se aproape în întregime (98.54%) peste Parcul Național Retezat. Restul suprafeței (1.46%) este parte din situl Natura 2000 Strei–Hațeg. Tot în jumătatea nordică a zonei de studiu a fost identificat un al treilea nucleu (Nucleul III) cu o suprafață de 3608.15 ha ce se suprapune în proporție de 76.99% peste teritoriul sitului Natura 2000 Coridorul Rusca Montană–Țarcu–Retezat. Tot aici regăsim o suprafață (641.93 ha, reprezentând 17.79%) de nucleu de sălbăticie rezultată din analiza peisagistică care nu beneficiază de niciun fel de management în sens conservativ, întrucât nu se suprapune cu nicio altă categorie de arie naturală protejată. Nucleul se suprapune în proporții mici și peste siturile Natura 2000 Munții Țarcu (1.13%) și Dâncioana (4.09%).

Majoritatea acestor zone de sălbăticie sunt constituite din pajiști alpine, sau zone cu vegetație dominată de arbuști, jnepeniș și care oferă condiții mai puțin potrivite pentru prezența unor specii animale de interes economic, însă sunt deosebit de importante pentru flora alpină. Deși aceste areale alpine nu oferă cele mai bune condiții de hrană, reproducere, etc. pentru majoritatea speciilor de faună, ele sunt adesea utilizate pentru diverse tipuri de deplasări (migrații, dispersii, etc.).

După cum am precizat anterior, în abordarea peisagistică, accesibilitatea și izolarea terenurilor joacă rolul cel mai important. Aceste două elemente nu satisfac însă pe deplin criteriul biodiversitate, arealele rezultate fiind reprezentate predominant de zone alpine, greu accesibile omului. Astfel, având în vedere managementul ariilor naturale protejate din zona de studiu, am inclus în analiza noastră peisagistică zonarea internă a parcurilor naționale, arii ce au ca scop principal protecția ecosistemelor și a biodiversității, și pe cea a parcurilor naturale, ce au ca obiectiv principal protecția peisajelor. Zonarea internă a parcurilor a fost considerată, pentru acele arii protejate care au Planul de Management aprobat de autoritatea publică centrală pentru protecția mediului și pădurilor prin Ordin de Ministru

(Parcul Național Cheile Nerei-Beușnița, Parcul Național Domogled-Valea Cernei, Parcul Natural Porțile de Fier), iar pentru acele arii protejate fără Plan aprobat (Parcul Național Retezat și Parcul Național Semenic-Cheile Carașului) a fost luată în considerare zona prevăzută în ultimul draft dezvoltat de Administrator în vederea elaborării Planului. Conform Legii nr. 49/2011 pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 57/2007 privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, zonele cu protecție strictă *“sunt zonele din parcurile naționale și naturale, de mare importanță științifică, ce cuprind atât rezervații științifice, cât și zone sălbatice în care nu au existat intervenții antropice sau nivelul acestora a fost foarte redus. În aceste zone se interzice desfășurarea oricăror activități umane, cu excepția activităților de cercetare, educație ecologică, activități de ecoturism, cu limitările descrise în Planurile de Management”*. Aceste activități se încadrează în criteriile zonelor nucleu de sălbăticie. Zonele de protecție integrală *“cuprind cele mai valoroase bunuri ale patrimoniului natural din interiorul parcurilor naționale și naturale în care sunt interzise orice forme de exploatare sau utilizare a resurselor naturale, precum și orice forme de folosire a terenurilor, incompatibile cu scopul de protecție și/sau de conservare precum și activitățile de construcții-investiții, cu excepția celor destinate administrării ariei naturale protejate și/sau activităților de cercetare științifică ori a celor destinate asigurării siguranței naționale sau prevenirii unor calamități naturale”*. Aceste criterii se încadrează, parțial și nu în toate situațiile în criteriile zonelor nucleu de sălbăticie. În prezent, conform legii, în zonele de protecție integrală se poate interveni în anumite situații și sunt premise anumite activități precum *“utilizarea rațională a pajiștilor pentru cosit și/sau pășunat numai cu animale domestice, ... intervențiile în scopul reconstrucției ecologice a ecosistemelor naturale și al reabilitării unor ecosisteme necorespunzătoare sau degradate”* sau *“acțiunile de prevenire și combatere a înmulțirii în masă a dăunătorilor forestieri, care necesită evacuarea materialului lemnos din pădure, în cazul în care apar focare de înmulțire”*. Aceste zone de protecție integrală ar putea fi considerate chiar zone tampon sau semi-sălbatice, însă ținând seama de criteriul de suprafață al zonelor de sălbăticie, dar și de recomandările IUCN, prin care parcurile naționale și naturale ar trebui să tindă la un management non-intervenție pe un procent de 75% din suprafață, am considerat oportună includerea acestora în analize ca și zone potențiale de nucleu.

Abordarea moderată (Scenariul 2)

În acest tip de analiză au fost incluse nucleele rezultate din abordarea peisagistică la care au fost adăugate zonele de protecție strictă (ZPS) din parcurile naționale și naturale. În analiza noastră am avut în vedere excluderea arealelor de suprapunere, astfel încât suprafețele să devină poligoane compacte. A rezultat într-o primă variantă, la adăugarea zonelor de protecție strictă din parcurile naționale și naturale care respectă criteriul de suprafață minimă de 3000 ha, că Nucleele I (Munții Țarcu–Godeanu–Cernei) și III (Coridorul Rusca Montană–Țarcu–Retezat) nu își modifică suprafețele. Crește însă suprafața celui de-al doilea nucleu (Munții Retezat) printr-o suprafață de 1931.88 ha cu statut de protecție strictă și management non-intervenție. Pe lângă cele trei nuclee rezultate din modelarea peisagistică, în această variantă mai apar două nuclee importante (IV și V)

reprezentate de zonele de protecție strictă ale Parcurilor Naționale Cheile–Nerei Beușnița (4024.59 ha) și Semenici–Cheile Carașului (5025.68 ha). Astfel, adăugând zonele de protecție strictă, suprafețele de sălbăticie ar acoperi 32,772.42 ha, cu 31% mai mult decât suprafața rezultată din abordarea peisagistică (Figura 6).

Abordarea în varianta cea mai permisivă (Scenariul 3)

Urmând același principiu de management, în care zonele de protecție integrală cuprind cele mai valoroase bunuri ale patrimoniului natural din interiorul parcurilor naționale și naturale am realizat o modelare a zonelor de sălbăticie în care alături de zonele de sălbăticie rezultate din modelarea peisagistică și zonele de protecție strictă am inclus și zonele de protecție integrală. Rezultată aceleași cinci nuclee, însă suprafețele se măresc semnificativ, cu excepția Nucleului III (Coridorul Rusca Montană–Țarcu–Retezat) a cărui suprafață rămâne neschimbată în toate cele trei scenarii (Tabel 6, Fig. 8). Astfel, prin includerea zonelor de protecție integrală suprafața totală de sălbăticie ar ajunge la 78534.18 ha. În acest scenariu, Nucleele I (Munții Țarcu–Godeanu–Cernei) și II (Munții Retezat) se unesc într-o zonă compactă ce cuprinde nu mai puțin de 33826.52 ha. Suprafețele nucleelor IV și V se măresc și ele considerabil la 17544.48 ha (Semenici–Cheile Carașului), respectiv 20291.89 ha (Cheile Nerei–Beușnița). În acest scenariu, apare un al șaselea nucleu (Nucleul VI), cu o suprafață de 3263.14 ha. Nucleul VI care nu apare în scenariile 1 și 2, datorită suprafeței (<3000 ha), se formează prin contopirea unei zone de protecție integrală de 1302.78 ha și a unei zone de 1960.36 ha rezultate din modelarea peisagistică. Aceasta din urmă se suprapune peste teritoriul Parcului Natural Porțile de Fier, însă mare parte (1639.81 ha) nu beneficiază de management conservativ, suprafața nefiind inclusă în nicio categorie de arie naturală protejată.

În momentul de față, din acest al treilea scenariu, îndeplinesc criteriul de suprafață ca. 93626.57 ha din zonele de protecție strictă și integrală ale parcurilor naturale și naționale. Această suprafață nu include zonele de protecție strictă și integrală fragmentate, ale căror suprafețe mici nu îndeplinesc criteriul minimal în acest sens. La aceste suprafețe în care se practică deja managementul non-intervenție, se adaugă din modelarea peisagistică 13891.5 ha, areale ce se suprapun în cea mai mare parte cu situri Natura 2000. Doar 2281.74 ha nu au niciun statut de protecție în prezent. Suprafața totală a nucleelor de sălbăticie rezultate din modelarea peisagistică, zonele de protecție strictă și zonele de protecție integrală însumează 107518.06 ha (Figura 7).

Nucleele de sălbăticie rezultate din modelarea peisagistică se întind pe suprafața a 20 unități administrativ teritoriale (UAT). În abordarea cea mai permisivă, nucleele se întind în diferite proporții pe suprafața a 49 unități teritorial administrative.

Din punct de vedere a evaluării faunei a rezultat că cele patru specii de interes evaluate sunt prezente în majoritatea nucleelor de sălbăticie. Ursul lipsește din nucleul V (Cheile Nerei–Beușnița), deși există semnalări sporadice ale acestei specii în zonă. De asemenea, râsul lipsește din nucleu VI (nordul Porților de Fier) deși a fost recent semnalată prezența unui exemplar.

Întru-cât viziunea este aceea a unei rețele ecologice funcționale la nivelul Carpaților de Sud-Vest în care zonele de sălbăticie, ariile naturale protejate și coridoarele

ecologice există pentru a proteja și îmbunătăți pe termen lung sănătatea ecosistemelor naturale și reziliența comunităților locale la provocările socio-economice, WWF a abordat și tema conectivității acestor arii, în ideea definirii rețelei ecologice. Coridoarele ecologice reprezintă însă subiectul unui studiu încă în derulare. Cu toate acestea, în Anexa 2 sunt prezentate câteva rezultate preliminare ale acestui studiu, rezultate sintetizate în câteva hărți care reflectă posibilele rute de deplasare între diferite habitate optime, dar și categorii de arii protejate, pentru speciile urs, lup, râs și cerb.

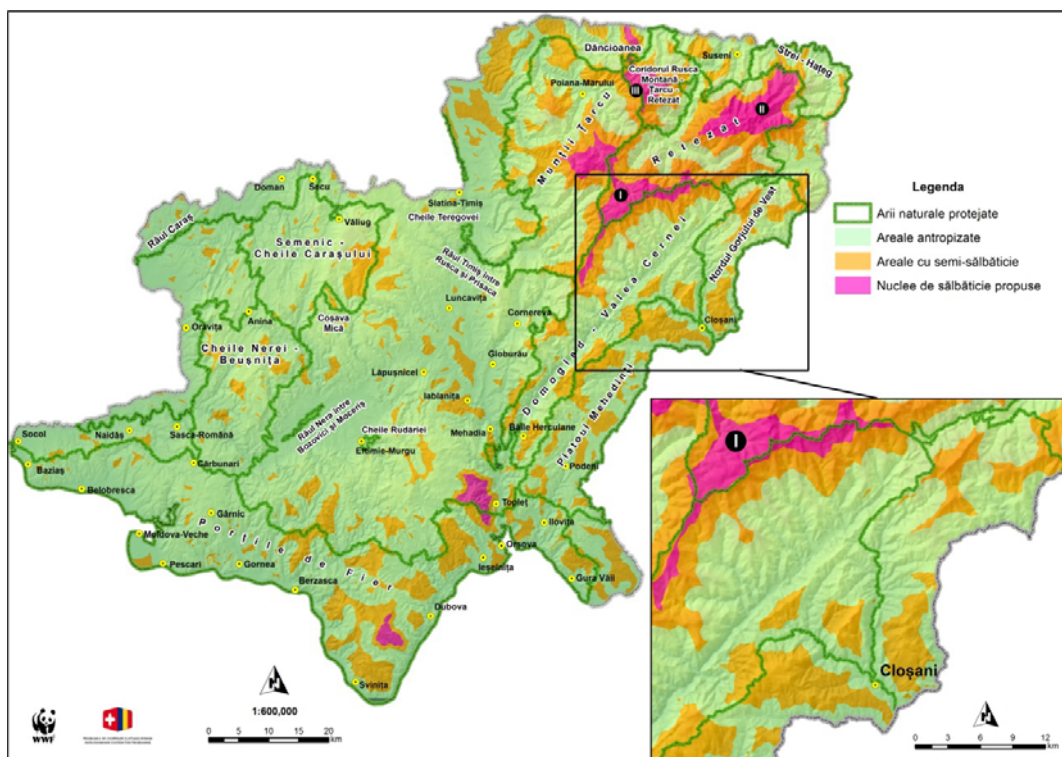

Figura 5: Scenariul 1. Zonele de sălbăcie rezultate din modelarea peisagistică

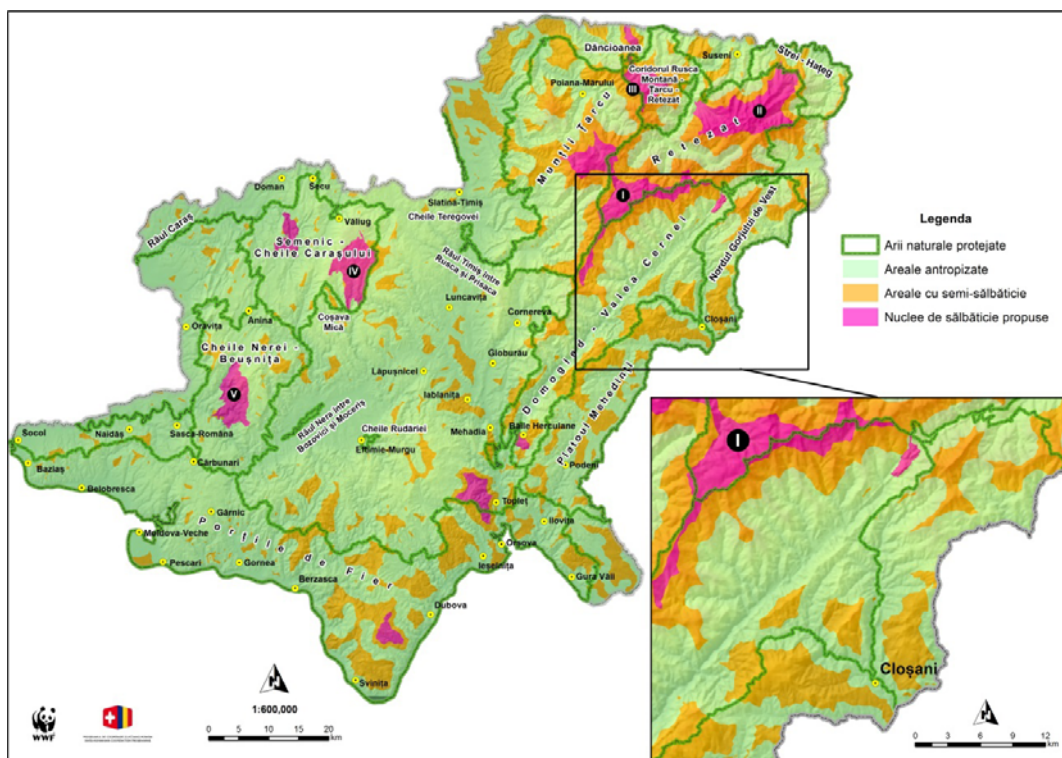

Figura 6: Scenariul 2. Zonele de sălbăcie rezultate din modelarea peisagistică și zonele de protecție strictă

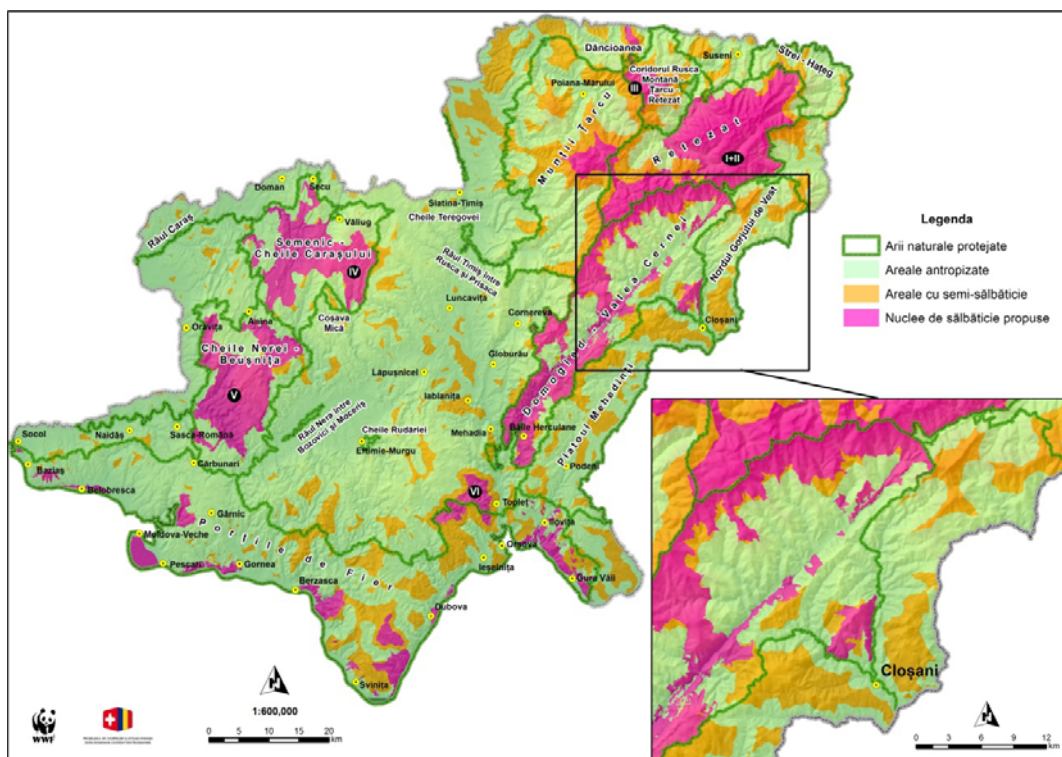

Figura 7: Scenariul 3. Zonele de sălbăticie rezultate din modelarea peisagistică, zonele de protecție strictă și zonele de protecție integrală

Managementul zonelor de sălbăticie

Pentru orice tip de analiză abordăm în cadrul zonei Carpaților de Sud-Vest, vom ține cont de faptul că pe întreg teritoriul ariilor protejate de tip național (parc natural, parc național) se suprapun și arii protejate de interes comunitar, respectiv situri Natura 2000. În unele cazuri, siturile Natura 2000 depășesc teritoriile parcurilor, fiind mai mari.

În zonele de sălbăticie, tipul de management recomandat de către Comisia Europeană, în urma publicării ghidului „Guidelines on Wilderness in Natura 2000” în 2013, este managementul non-intervenție, aceste zone fiind considerate habitate primare, iar modul cel mai potrivit de a le conserva este de a permite proceselor naturale să-și urmeze cursul. Acest tip de management este caracterizat de lipsa completă a intervenției antropice și a practicilor folosite în managementul tradițional, permițându-i naturii urmarea fluxurilor și a ciclurilor caracteristice. Se concentrează pe conservarea funcționalității din sistemele ecologice, mai mult decât pe conservarea unor specii sau habitate. În acest tip de management, procesele naturale, inclusiv prădătorismul, reciclarea nutrienților, focul din cauze naturale, prezența dăunătorilor și selecția naturală în sine, sunt lăsate să acționeze liber, pe baza proprietății de autocontrol a sistemelor ecologice.

Managementul non-intervenție este cel mai bine aplicat la zonele cu o scară spațială mare, aici existând în mod natural un echilibru dinamic care asigură menținerea sistemelor ecologice în parametri stabili pentru o perioadă îndelungată de timp.

Împărțirea în zone de protecție a parcurilor naționale poate permite atât conservarea într-un regim de management non-intervenție, cât și dezvoltarea activităților economice sustenabile (ex: ecoturism). Avantajele și dezavantajele tipului de management și aplicabilitatea pentru fiecare zonă desemnată în ariile protejate sunt descrise în Tabelul 4.

Tabel 4: Tipuri de management în ariile protejate din Carpații de Sud-Vest (adaptare după Milner și colab., 2007)

Tip management	Abordare management	Aplicabilitate
Non-intervenție	Lipsa completă a intervențiilor de orice fel. Permite fluxurilor și ciclurilor caracteristice proceselor naturale și selecția naturală. Învățare din observare și cercetare ce permite feedback altor abordări de management.	ZPI ZPS ZS
Static	Sunt stabilite regulile pentru exploatarea sustenabilă a resurselor, se impune și se monitorizează în teritoriu. Nu există feedback între reguli de exploatare și rezultate. Simplu de pus în aplicare și	

	de impus gestionarilor dar puțin probabil să reziste în cazul unor schimbări.	
Reactiv	Sunt stabilite măsuri de management, se monitorizează rezultatele, se fac schimbări dacă măsurile nu sunt bune. Management ineficient cu posibile omiteri ale unor alternative mai bune. Receptivitate scăzută și cu întârzieri.	
Pasiv adaptiv	Învăță din rezultatele acțiunilor trecute de management. Feedback între rezultate și acțiuni prin revizuire periodică. Nu se obțin beneficii maxime datorită lipsei explorării / experimentării oportunităților / opțiunilor existente.	
Activ adaptiv	Învățarea este un obiectiv explicit al managementului („învățare prin acțiune”). Stabilit ca un experiment pentru reducerea incertitudinilor și explorarea dinamicii sistemului. Învățarea are costuri reduse cu beneficii potențiale pe termen lung. Poate fi nepotrivit pentru specii periclitare deoarece managementul schimbător este riscant.	

Există mai multe exemple de operaționalizare a modelelor de zonare a parcurilor în Europa: Parcul Național Fulufjället din Suedia, Parcul Național Soomaa din Estonia sau Parcul Național Samaria din Grecia. În aceste parcuri, zonelor de nucleu de sălbăticie din interior le este aplicat un management de non-intervenție, iar zonelor înconjurătoare un tip de management în care sunt stabilite activitățile permise, activitatea umană nefiind interzisă, însă anumite tipuri de activități fiind restricționate (Comisia Europeană, 2013).

Pentru asigurarea conservării zonelor de sălbăticie și îmbunătățirea stării de conservare a speciilor este necesară acționarea, în principal, din punct de vedere legislativ. În momentul actual, cadrul legislativ nu prevede o conservare a zonelor de sălbăticie, ci doar a ariilor protejate desemnate. Acest mod de instituire și administrare a ariilor protejate încurajează o abordare fragmentată, contribuind într-un mod redus la conservarea habitatelor sau speciilor, mai ales a speciilor cu cerințe mari de habitat.

Un alt lucru foarte important în această privință este includerea zonelor de sălbăticie aflate în momentul de față în afara ariilor protejate în rețeaua națională de arii naturale protejate. Zonele de sălbăticie identificate în Carpații de Sud-Vest pot fi administrate fie de o nouă entitate desemnată pentru toate zonele de sălbăticie, fie prin gestionarea lor de către administrațiile parcurilor prin includerea sau alipirea teritoriului zonelor nucleu la zonarea deja existentă în fiecare arie protejată. Din punct de vedere administrativ, pentru protejarea zonelor de sălbăticie, un management integrat este o modalitate mai eficientă în atingerea scopurilor de conservare, permițând aplicarea unor măsuri de management la

scară spațială mai mare. Este recomandată elaborarea de planuri de management integrate pentru ariile protejate învecinate și interconectate și colaborarea între toți administratorii acestor arii pentru stabilirea unor măsuri administrative aplicate comun și simultan la o scară spațio-temporală mai mare. Demersul acesta se poate realiza ori prin instituirea de noi legi, care să recunoască existența zonelor de sălbăticie și să reglementeze activitățile permise în interiorul acestor zone, ori prin modificarea OUG 57/2007.

Dezvoltarea conceptului de coridoare ecologice este un alt factor important în asigurarea conservării zonelor de sălbăticie, deoarece aceste structuri asigură interconectivitatea habitatelor favorabile și astfel permite deplasarea populațiilor faunei sălbatice. Pentru a dezvolta acest concept este nevoie atât de definirea clară în legislație a coridoarelor ecologice și a rolului pe care acestea îl au pentru specii și pentru conectivitatea habitatelor favorabile, cât și de stabilirea de metodologii clare pentru identificarea, cartarea și administrarea acestora, proces care deși se află într-un stadiu incipient, este în derulare.

5. Direcții strategice de acțiune pentru zonele de sălbăticie

Obiectiv 1: Desemnarea zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest

Acțiunea 1: Definirea zonelor de sălbăticie și stabilirea clară a criteriilor pentru delimitarea teritorială a zonelor de sălbăticie.

Acțiunea 2: Stabilirea celor mai favorabile zone de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest.

Acțiunea 3: Asigurarea protecției legale pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest ca arii protejate de tipul IUCN Ib și includerea în rețeaua ecologică din Carpați.

Modalități specifice: modalitatea de administrare a zonelor de sălbăticie; desemnarea singulară sau o singură zonă pentru toate arealele din Carpații de Sud-Vest.

Obiectiv 2: Asigurarea unui management integrat pentru zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, ca parte a rețelei ecologice regionale

Acțiunea 1: Păstrarea integrității actuale a zonelor de sălbăticie până la asigurarea protecției legale a zonelor de sălbăticie.

Modalități specifice: activități de watchdog și monitorizarea conformității activităților de exploatare a resurselor naturale, investițiilor de dezvoltare regională și locală; evaluarea potențialelor efecte ale noilor proiecte de infrastructură asupra fragmentării zonelor de sălbăticie; participarea în comisiile de analiză tehnică pentru proiectele supuse evaluării de impact de mediu; implicarea în planificarea strategică locală și regională.

Acțiunea 2: Inițierea unor proiecte de cercetare privind zonele de sălbăticie și statutul de conservare al speciilor și habitatelor din Carpații de Sud-Vest.

Modalități specifice: proiecte de cercetare în parteneriat cu universități, ONG-uri, gestionari de resurse naturale; identificarea zonelor care sunt pretabile acțiunilor de reconstrucție/resălbăticire și realizarea de studii specifice.

Acțiunea 3: Monitorizarea tendințelor ecologice în zonele de sălbăticie.

Modalități specifice: stabilirea unor metode simple și robuste pentru monitorizarea tendințelor aspectelor de interes conservativ și/sau a speciilor umbrelă; elaborare plan de monitorizare; crearea unui index de sălbăticie; proiecte de cercetare în parteneriat cu universități; cercetare cetățenească (citizen science); training pentru rangeri locali, paznici de vânătoare și lideri de opinie locali; utilizarea datelor publice pentru a evalua eficacitatea măsurilor de conservare (ex: amenajamente silvice, date statistice, indicatori de dezvoltare durabilă etc.).

Acțiunea 4: Stabilirea unor baze de date integrate privind populațiile de animale, care să stea la baza monitorizării zonelor de sălbăticie.

Modalități specifice: utilizarea unor analize specifice GIS cu imagini satelitare, date statistice, indicatori ai sălbăticiei, amenințări potențiale, coridoare ecologice, planuri de acțiune pentru conservarea de specii, care să țină cont de conceptul de

zone de sălbăticie și care depășesc limitele ariilor protejate, a ocoalelor sau fondurilor cinegetice. etc.;

Acțiunea 5: Elaborarea planurilor de management pentru zonele de sălbăticie.

Modalități specifice: realizarea unor proiecte specifice în baza rezultatelor cercetărilor efectuate de la acțiunea 2 și a implicării stakeholderilor;

Acțiunea 6: Asigurarea protecției, printr-un management non-intervenție, în nucleeele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest.

Modalități specifice: condiționarea accesului pe potecile turistice și drumurile forestiere existente;

Acțiunea 7: Menținerea și îmbunătățirea proceselor naturale specifice zonelor de sălbăticie.

Modalități specifice: elaborarea unor proiecte de reconstrucție a răurilor în zonele sălbatice, tampon sau de tranziție; introducerea de specii care mențin procese ecologice în zonele sălbatice ale Carpaților de Sud-Vest;

Acțiunea 8: Menținerea și îmbunătățirea naturalității zonelor de sălbăticie.

Modalități specifice: înlăturarea infrastructurii derelict, a cabanelor și sălașelor abandonate, instalarea unor garduri pentru marcarea și facilitarea utilizării podurilor pentru conectivitate de către animalele sălbatice; instalarea unor garduri și podețe pentru limitarea pășunatului în zonele cu valoare mare pentru a deveni zone de sălbăticie; înlocuirea, unde este posibil, a gardurilor existente cu garduri speciale care să permită deplasarea animalelor sălbatice sau cu garduri vii, alcătuite din vegetație indigenă. Aceste garduri trebuie să țină cont de dimensiunile și caracteristicile fizice ale speciilor, să fie vizibile și să nu rănească în niciun fel un animal ce încearcă să treacă prin sau peste ele.

Acțiunea 9: Colaborarea și încurajarea activităților integrate de management și conservare pentru zonele de sălbăticie între administrațiile ariilor protejate existente în regiune.

Modalități specifice: parteneriate și proiecte comune pentru evaluarea serviciilor ecosistemelor zonelor de sălbăticie; planuri și activități comune de monitorizare a tendințelor ecologice din regiune;

Acțiunea 10: Promovarea valorilor sociale, economice și ecologice ale zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest și încurajarea antreprenoriatului bazat pe natură.

Modalități specifice: pregătirea și instruirea localnicilor pentru a deveni operatori de turism bazat pe natură; organizarea unei infrastructuri pentru observarea animalelor sălbatice; parteneriate între operatorii de turism, proprietarii de pensiuni și gestionarii de terenuri (fond de vânătoare, fond forestier).

Acțiunea 11: Reducerea până la eliminare a activităților de braconaj silvic și cinegetic.

Modalități specifice: stabilite cele mai bune măsuri, în urma discutării cu gestionarii fondurilor cinegetice și pe baza identificării profilului braconierilor și a cauzelor sociale care-i determină la practicarea braconajului; implicarea braconierilor în activitățile de conservare;

Acțiunea 12: Asigurarea conectivității ecologice între arile protejate.

Modalități specifice: identificarea coridoarelor de migrație; elaborarea unor măsuri de management specifice perioadei și speciei pentru care se aplică coridorul; măsuri compensatorii și/sau stimulente;

Obiectiv 3: Crearea unei atitudini pozitive față de zonele de sălbăticie în rândul populației locale, antreprenorilor și autorităților din zona Carpaților de Sud-Vest

Acțiunea 1: Evaluarea nivelului de înțelegere al populației locale cu privire la conceptul de „zone de sălbăticie” și analiza barierelor (ex: temeri, percepții negative, interese economice etc.) care pot sta în calea dezvoltării unor astfel de zone.

Instrumente: focus grupuri cu reprezentanții comunităților locale și ai autorităților; interviuri cu lideri de opinie la nivel local.

Acțiunea 2: Realizarea unei campanii de informare la nivel local cu privire la procesul de creare a zonelor de sălbăticie, nevoia de conservare, restricții și beneficiile pe care le pot aduce comunităților.

Instrumente:

- Q&A – material informativ în care să se răspundă la cele mai frecvente întrebări, nelămuriri sau temeri ale populației locale cu privire la crearea zonelor de sălbăticie;
- Prezentarea zonelor de sălbăticie propuse în cadrul evenimentelor locale sau în cadrul întâlnirilor cu reprezentanții comunităților;
- Prezentarea procesului de creare a zonelor de sălbăticie autorităților din zonă și încheierea de protocoale de colaborare.

Acțiunea 3: Promovarea oportunităților economice pe care zonele de sălbăticie le poate crea la nivelul comunităților locale.

Instrumente:

- Seminarii/prezentări pentru comunitățile locale pentru dezvoltarea de afaceri bazate pe natură (ex: ecoturism; dezvoltarea de produse locale);
- Elaborarea unor planuri de mici afaceri cu caracteristici sustenabile și instruirea populațiilor locale privind modul de administrare al unor astfel de afaceri.
- Schimb de experiență cu localități din străinătate care au reușit să se dezvolte economic pe baza zonelor de sălbăticie.

Obiectiv 4: Implicarea cu succes a stakeholderilor cheie într-un proces participativ legat de crearea și conservarea zonelor de sălbăticie

Acțiunea 1: Identificarea stakeholderilor cheie, a gradului de implicare al acestora în procesul de conservare a zonelor de sălbăticie și evaluarea opiniilor, nevoilor și intereselor lor.

Instrumente: matricea de influență și interes a stakeholderilor; Tabelul de interese; dezbateri și întâlniri cu stakeholderii.

Acțiunea 2: Realizarea unui plan de implicare a stakeholderilor, cu acțiuni adaptate pentru fiecare factor interesat.

Instrumente: Plan de implicare a stakeholderilor.

Acțiunea 3: Dezvoltarea parteneriatului și a colaborării cu factorii interesați pentru a asigura conservarea pe termen lung a zonelor de sălbăticie.

Instrumente: luări de poziție comune; proiecte/inițiative realizate în parteneriat coaliții; protocoale de colaborare.

Obiectiv 5: Toate oportunitățile de dezvoltare contribuie la reziliența socială, economică și a naturii asigurând prosperitatea comunităților locale

Acțiunea 1: Desfășurarea unor analize socio-economice pentru a identifica oportunitățile economice din regiune și a permite dezvoltarea comunităților locale într-un mod durabil.

Acțiunea 2: Elaborarea unor planuri de mici afaceri cu caracteristici sustenabile și instruirea populațiilor locale privind modul de administrare al unei astfel de afaceri.

Modalități specifice: rezultatele proiectului cu sălașele;

Acțiunea 3: Încurajarea dezvoltării economice bazate pe practici tradiționale sustenabile, realizate de către antreprenori locali.

Acțiunea 4: Identificarea unor obiective de interes educativ, cultural sau arheologic în regiune și dezvoltarea unor planuri de ecoturism dedicate, care să includă și zonele de sălbăticie din vecinătatea acestora.

Acțiunea 5: Dezvoltarea unei identități distincte și identificabile care să corespundă zonelor de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest, cu scopul utilizării conceptului de sălbăticie în maximizarea câștigurilor economice pentru populațiile locale.

6. Provocări majore

Implicarea stakeholderilor locali

Una dintre cele mai dificile decizii în proiectele de conservare a naturii este de a stabili când și cum să implicăm publicul țintă. De cele mai multe ori, conflictele apar atunci când grupurile co-interesate sunt implicate spre sfârșitul procesului, în momentul în care decizii importante au fost luate deja. De aceea, pentru a evita posibilele conflicte cu privire la desemnarea zonelor de sălbăticie, este important ca stakeholderii locali să fie implicați în **etapa normativă** a procesului de planificare (ce ar trebui făcut), **etapa strategică** (ce se poate face) și în **etapa operațională** (ce se va face efectiv). Când oamenii sunt consultați într-o etapă avansată a procesului de planificare, fără să fi avut o implicare în faza inițială, ei nu mai au oportunitatea și libertatea de a adresa întrebări fundamentale ce țin de etapa normativă (Bath, 1998).

Totodată, una din recomandările din studiul "Evaluarea nivelului de conștientizare și a atitudinilor față de sălbăticie" realizat de WWF România și Institutul Federal Elvețian de Cercetări asupra Pădurilor, Zăpezii și Peisajului (WSL) este de a informa populația locală cu privire la locația exactă a zonelor de sălbăticie propuse și consecințele acestei inițiative pentru populație, pentru a diminua astfel riscul apariției conflictelor.

Inovare prin colaborare

Contextul tot mai complex și competiția tot mai crescută pentru managementul resurselor naturale creează nevoia de a dezvolta procese de colaborare și parteneriate.

Colaborarea reprezintă implicarea unui număr cât mai mare de factori interesați din diverse sectoare într-un proces intensiv de creare a consensului, bazat pe soluții inovative și angajament susținut pentru soluționarea problemelor (Margerum, 2008).

Un parteneriat bazat pe colaborare, care să lege sectorul public, privat și non-guvernamental, trebuie să fie flexibil, deschis la învățare și capabil să se restructureze de-a lungul timpului. În acest sens, o competență de bază este "networking-ul", crearea de rețele, deoarece cea mai importantă funcție a rețelilor este capacitatea de a împărtăși idei, valori și de a dezvolta relații bazate pe încredere și metode de cooperare și colaborare.

Inițiativele mari, ambițioase, așa cum este și procesul de desemnare a zonelor de sălbăticie în Carpații de Sud-Vest, necesită cu atât mai mult o colaborare bazată pe un scop comun, care să încurajeze inovarea și crearea unui impact sistemic.

De la interese conflictuale la consens

Stakeholderi diferiți se poate traduce prin nevoi, interese sau mandate diferite. De aceea, pentru a putea răspunde la așteptările tuturor grupurilor interesate și pentru a facilita acceptarea responsabilității pentru demersul de conservare a zonelor de sălbăticie și implementarea inițiativei, este nevoie să fie derulat un proces de creare a consensului. Totodată, atunci când stakeholderii au interese conflictuale,

procesul de negociere trebuie să arate cum acordul între părțile interesate este mai avantajos decât urmărirea unor interese opuse (Carley și Christie, 2000).

Experiența practică arată că cele mai bune strategii și principii de urmat pentru a crește șansele creării de consens în inițiativele complexe ce vizează conservarea naturii și managementul resurselor naturale sunt următoarele (Bingham, 2001):

- Fiecare stakeholder câștigă ceva ce e de valoare pentru el în cadrul procesului;
- Toți stakeholderii cheie își arată deschiderea de a participa la proces;
- Stakeholderii se pun de acord asupra structurii și obiectivului procesului;
- Stakeholderii fac schimb de informații sau caută informații împreună de la începutul procesului;
- Interesele sunt identificate și comunicate;
- Există timp suficient pentru negociere;
- Mai multe opțiuni sunt încurajate și părțile discută criterii prin intermediul cărora să evalueze aceste opțiuni;
- Participanții la proces sunt într-o poziție care le permite să ia angajamente sau decizii.

Răbdare

Dezvoltarea unei colaborări reale pentru conservarea naturii ia timp, timp pentru a câștiga încrederea oamenilor, pentru a înțelege nuanțele, pentru a găsi soluțiile cele mai bune pentru toate grupurile co-interesate și pentru a le implementa cu succes. Iar cu cât crește scara și complexitatea unei inițiative, crește și orizontul de timp și nevoia de răbdare.

“Adoptă ritmul naturii. Secretul ei este răbdarea”

Ralph Waldo Emerson

Focus pe abordările sistemice

Problemele de mediu sau cele legate de conservarea naturii nu sunt aspecte izolate, ci reprezintă probleme complexe, sistemice, care necesită soluții noi și inovative.

În ciuda complexității aspectelor ce țin de managementul resurselor naturale, există tendința de a alege soluții superficiale pentru a trata probleme complexe. Un instrument important care ajută la adoptarea unei gândiri sistemice este modelul reprezentat de cele „4 niveluri ale gândirii” (Figura 8). Modelul este creat pentru a privi o problemă prin prisma a 4 niveluri, identificând astfel mai bine rădăcina problemei, relația dintre evenimente și simptome, tiparele de comportament, modelele mentale și structurile sistemului (Maani și Cavana, 2007).

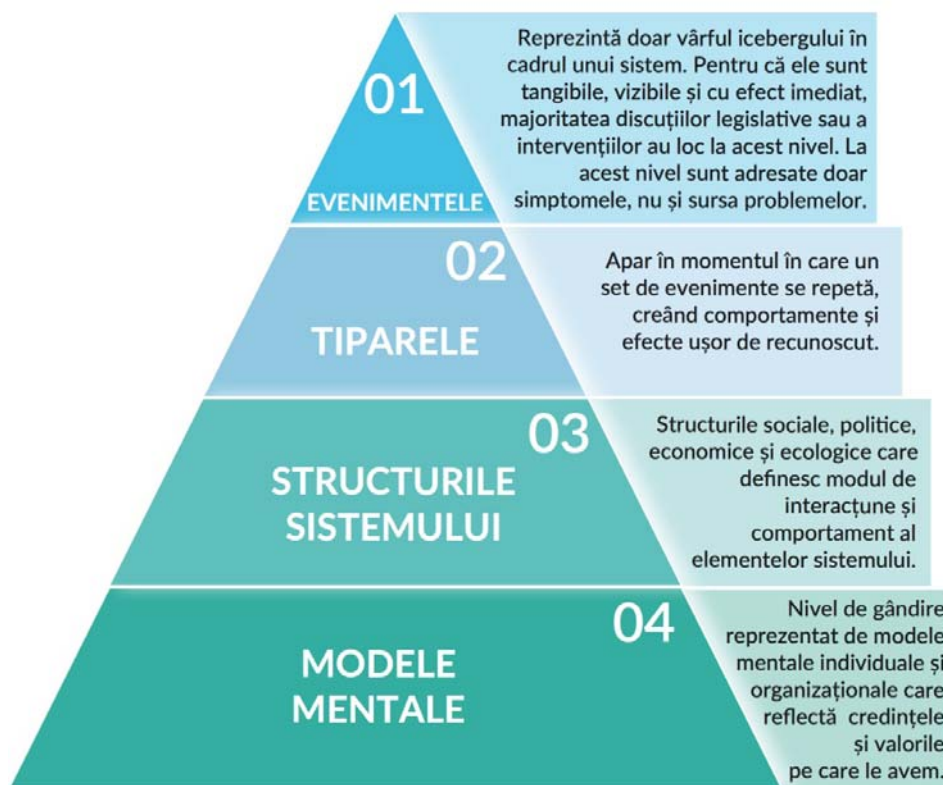

Figura 8: Cele patru niveluri ale gândirii sistemice (adaptare după Living Planet Report – WWF, 2016)

Aplicând cele 4 niveluri de gândire la contextul zonelor de sălbăticie (Tabel 5) putem înțelege anumite probleme în profunzime și, în același timp, pot fi identificate puncte cheie ale sistemului în care se poate acționa.

Evitarea mesajelor amestecate

Având în vedere că pentru publicurile țintă conceptul de sălbăticie este unul încă nou și există asocieri diferite pe care oamenii le fac atunci când vine vorba de zone de sălbăticie, e important ca mesajele care ajung la factorii interesați să nu fie contradictorii. De aceea, este necesar să se comunice transparent ce anume vor presupune desemnarea și managementul zonelor de sălbăticie, ce restricții vor exista, care vor fi zonele de non-intervenție, dar și care sunt, în mod realist, beneficiile și oportunitățile economice pentru comunitatea locală.

În ceea ce privește aceste beneficii economice, pot exista așteptări foarte mari în rândul comunităților locale care văd resursele naturale drept o sursă importantă pentru traiul și prosperitatea lor. De aceea, este important ca mesajele despre sălbăticie care vor fi transmise să nu creeze așteptări false despre latura economică a zonelor de sălbăticie, dar nici să descurajeze stakeholderii locali printr-o comunicare focusată prea mult pe restricții. Mesajele trebuie să se bazeze pe informații echilibrate, care să țină cont de toți cei trei piloni ai dezvoltării durabile: economie, mediu și societate (oameni).

Tabelul 5: Nivelurile gândirii sistemice aplicate zonelor de sălbăticie

Conservarea sălbăticiei – Exemplificarea aplicării celor „4 niveluri ale gândirii” sistemice	
Nivelul 1: Evenimente <i>Ce se întâmplă?</i>	Declinul ecosistemelor naturale; Pierderea biodiversității și a serviciilor de mediu; Fragmentarea habitatelor naturale; Reducerea ecosistemelor sălbatice.
Nivelul 2: Tipare <i>Ce tipare/tendențe pot fi observate de-a lungul timpului?</i>	Vânătoare; Braconaj; Exploatarea forestieră intensivă ilegală; Îndiguirea și regularizarea râurilor; Pășunat intensiv.
Nivelul 3: Structurile sistemului <i>Ce influențează tiparele?</i>	Subvenții; Piața lemnului; Sectorul energiei (ex: microhidrocentrale); Planurile de dezvoltare a infrastructurii (ex: autostrăzi).
Nivelul 4: Modele mentale <i>Ce valori, credințe, paradigme șlefuiesc sistemul?</i>	Viziunea „instrumentalistă” asupra naturii bazată pe ideea că resursele naturale sunt „instrumente” care servesc doar nevoilor oamenilor. Oamenii care trăiesc în zonele rurale sau în vecinătatea zonelor de sălbăticie tind să aibă valori orientate spre „dominarea” naturii și exploatarea resurselor naturale pentru beneficiul propriu. O altă paradigmă este legată de faptul că disponibilitatea resurselor naturale este văzută ca fiind nelimitată, iar serviciile ecosistemice (ex: apa curată; purificarea aerului) nu sunt contabilizate și nu sunt incluse în procesul de luare a deciziilor și în elaborarea politicilor publice.

7. Reflecții asupra viitorului inițiativei

Prin această inițiativă am căutat să provocăm o dezbatere asupra potențialului zonelor de sălbăticie pentru conservarea proceselor și ecosistemelor naturale intacte din Carpații de Sud-Vest și să arătăm oportunitățile de colaborare cu factorii interesați pentru desemnarea zonelor de sălbăticie ca arii protejate de categoria IUCN Ib.

Cei implicați în acest demers sunt încrezători în etapele care urmează pentru conservarea zonelor de sălbăticie și de oportunitățile pe care le pot crea pentru a aduce prosperitate comunităților locale. În acest sens, numai o colaborare dinamică și inovativă bazată pe parteneriate directe între stakeholderi poate concentra energia necesară pentru adaptarea și direcționarea tuturor intereselor participanților către scopul final al inițiativei.

Totuși, o prioritizare a acțiunilor cu impact asupra viziunii pe termen lung a inițiativei este necesară astfel încât colaborarea să nu devină nedefinită și greoaie. Viitorul inițiativei stă în încorporarea acțiunilor propuse în modelele de management, organizare, business sau politici de mediu ale factorilor interesați care gestionează aceste zone, acțiuni care să asigure impactul la scara dorită. În acest sens, rezultatele procesului de planificare a zonelor de sălbăticie la nivel local și regional vor trebui incluse, corelate și promovate atât în procesele de planificare teritorială a dezvoltării (pe „orizontală” în PUZ, PUG, strategii locale), cât și în procesele de planificare sectorială de nivel superior (pe „verticală”).

Feedbackul și ideile noi sunt binevenite și suntem deschiși să colaborăm pentru a aplica practici care duc la îmbunătățirea și evoluția inițiativei. Pentru a proba utilitatea propunerilor și acțiunilor pentru desemnarea zonelor de sălbăticie participanții implicați în viitorul inițiativei sunt îndemnați să răspundă câtorva întrebări:

- ✓ Este scopul final al inițiativei suficient de clar pentru a asigura înțelegerea tuturor factorilor interesați?
- ✓ Acțiunile propuse ghidează factorii interesați pentru atingerea scopului inițiativei?
- ✓ Cum pot asigura acțiunile propuse pentru zonele de sălbăticie succesul unor obiective mai mari, sectoriale sau naționale, sociale sau economice?
- ✓ Există factori care acționează drept bariere și care pot fi adresate pentru a asigura viitorul inițiativei?
- ✓ Dacă mâine zonele de sălbăticie din Carpații de Sud-Vest ar fi desemnate ca arii protejate categoria IUCN Ib, cum vi le-ați imagina?

Bibliografie

Balmford, A. & Cowling, R.M. 2006. Fusion or failure? The future of conservation biology. *Conservation Biology*, 20: 692–695.

Bath, A.J. 1998. The role of human dimensions in wildlife resource research in wildlife management. *Ursus*, 10: 349–355.

Bingham, G. 2001. *What is consensus-building and why is it important for resource management?* Resolve Centre for Environmental and Public Policy Dispute Resolution.

Borrini-Feyerabend, G., Dudley, N., Jaeger, T., Lassen, B., Pathak Broome, N., Phillips, A. & Sandwith, T. 2013. *Governance of Protected Areas: From understanding to action*. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 20, Gland, Switzerland: IUCN. xvi + 124 pp.

Carley, M. & Christie, I. 2000. *Managing sustainable development*. 2nd edition. London: Earthscan.

Comisia Europeană, 2013. *Guidelines on Wilderness in Natura 2000 - Management of terrestrial wilderness and wild areas within the Natura 2000 Network*. <http://doi.org/10.2779/33572>

IUCN 2014. IUCN Protected Areas Categories System. Accessed March 31, 2016, from http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/gpap_quality/gpap_pacategories/

Maani, K.E. & Cavana, R.Y. 2007. *Systems Thinking, System Dynamics: Managing Change and Complexity*. Pearson Education Canada; 2nd edition (6 June 2007).

Margerum, R.D. 2008. A typology of collaboration efforts in environmental management. *Environmental Management* 41: 487–500.

Ministerul Mediului și Schimbărilor Climatice, Pro-Park, 2014. Ghiduri de planificare strategică pentru managementul durabil al resurselor naturale. Rapoarte accesate la www.emenatura2000.ro în Ianuarie 2016.

Milner-Gulland, E.J. & Marcus R.J. 2007. Conservation and sustainable use. A handbook of techniques, Oxford press.

Primack, R.B., Pătroescu, M., Rozyłowicz, L. & Ioja, C. 2002. Conservarea diversității biologice. Editura Tehnică, București.

Măntoiu, D.Ș., Nistorescu, M.C., Șandric, I.C., Mirea, I.C., Hăgătiș, A. & Sancier, E. 2016. Wilderness Areas in Romania: A Case Study on the South Western Carpathians. Springer. <http://doi.org/10.1007/978-94-017-7399-7>

SustainAbility, Ltd. Orchestrating change - Catalyzing the Next Generation of Multi-Stakeholder Collaboration for Sustainability. Raport disponibil la www.sustainability.com

UNDP/GEF, 2013. Evaluarea contribuției ecosistemelor din ariile naturale protejate la dezvoltarea economică și bunăstarea umană în România. Raport disponibil la http://undp.ro/libraries/projects/Evaluarea_contributiei_ecosistemelor_din_ariile_protejate_la_dezvoltarea_economica_si_bunastarea_umana_in_Romania.pdf

Why we are here
To stop the degradation of the planet's natural environment and
to build a future in which humans live in harmony with nature.

www.wwf.org